

سوی نیازمند صدیق، استاد دانشگاه جامو و کشمیر ارائه شد. در این همایش مقالات بسیاری از سوی بیدل شناسان ایران و جهان ارائه شد.

روزنامه جام جم

۸۵/۹/۱۱

اخبار علمی و فرهنگی

واگذاری صندوق امانات به دارندگان نسخ خطی

سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران به دارندگان کتب و نسخ خطی صندوق امانات واگذار می‌کند. به گزارش روابط عمومی سازمان اسناد و کتابخانه ملی، این اقدام با هدف فراهم آوردن محیط استاندارد و ایمن جهت نگهداری از اسناد و کتب خطی موجود در اختیار اشخاص حقیقی و حقوقی و براساس ماده سه اساسنامه این سازمان صورت می‌گیرد.

براساس این طرح، دارندگان کتب یا نسخ خطی می‌توانند با تکمیل کردن فرم درخواست کتبی و تأیید آن توسط کمیسیون ارزیابی کتابخانه ملی، از صندوقهای امانات نسخ خطی کتابخانه ملی در دو بخش مجزای کتاب و اسناد استفاده کنند. همچنین طبق آیین نامه این طرح دارنده نسخ خطی یا سند امانی می‌تواند در هر زمانی و با هماهنگی قبلی به نسخه یا سند خود دسترسی داشته باشد.

دارندگان کتب و اسناد خطی در صورت نیاز به کسب اطلاعات بیشتر در زمینه این طرح می‌توانند به معاونت کتابخانه سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی مراجعه کنند.

روزنامه همشهری

۸۵/۹/۶

فهرست برداری از دست‌نویس‌های کتابخانه‌های دارای مجموعه‌های خطی

اطلاعات مربوط به بخشی از نسخ خطی کتابخانه‌های معتبر جهانی به کوشش کتابخانه آیت الله مرعشی نجفی (ره) در بیست جلد جمع‌آوری شده است.

حجت الاسلام دکتر سید محمود مرعشی تولیت این کتابخانه گفت: از ۱۰ سال قبل تاکنون کشورهایی که کتابخانه نسخ خطی دارند ولی فهرست برداری دقیقی از آنها صورت نگرفته شناسایی و با اعزام نیروهای متخصص سعی شده تا فهرست دقیقی از کتب خطی جمع‌آوری شود.

وی افزود: تاکنون فهرست نسخ خطی از کتابخانه‌های جمهوری داغستان، چک، مصر، اکراین، ازبکستان، یمن،

بیدل، کشف تازه‌ای در شرق

دومین کنگره بین‌المللی بزرگداشت ابوالمعالی میرزا عبدالقادر بیدل دهلوی با عنوان عرس بیدل ۸ و ۹ آذر در تهران برگزار شد.

در آغاز این همایش بین‌المللی، علی معلم دامغانی، دبیر کنگره، بیدل را کشفی تازه در شرق دانست و گفت: بیدل نه تنها برای ما ایرانیان که برای پاره‌های بدن ایران در هر سوی این جهان فتنه‌زده، کشفی تازه است. این شاعر افزود: اطلاعات ما از بیدل، اطلاعات دقیق و عمیقی که شایسته این شخصیت بزرگ باشد، نیست و سپس پیام رئیس جمهور را به این کنگره خواند.

اسفندیار رحیم مشایی، رئیس سازمان میراث فرهنگی و گردشگری نیز بیدل دهلوی را نماینده‌ای از یک جریان ناب حقیقت‌جو دانست و گفت: میرزای دهلوی را گرمی می‌داریم، نه از آن جهت که آمده، مانده، رفته و بهره‌ای برده است، بلکه از این جهت که آمده، بهره داده و مانده، او نرفته است و این که بعد از سده‌ها از او یاد می‌کنیم، بهترین گواه است که بیدل مانده است.

پاندیت محمد شفیع، رئیس ایالتی جامو و کشمیر نیز در سخنانی به زبان انگلیسی گفت: همواره از کشمیر به عنوان ایران صغیر یاد می‌شود و ایران در قلب تک تک کشمیری‌ها جایگاه ویژه‌ای دارد. همچنین زبان فارسی از سال ۱۵۸۶ تا ۱۹۰۶ میلادی، زبان رسمی کشمیر بوده است. وی با اشاره به این که بیدل به دنبال سرودن قصیده و آسودگی در دنیا نبوده است، به علاقه فراوان او به سروده‌های غنی کشمیری اشاره کرد و استفاده از تشبیهات زیاد را از ویژگی‌های شعری این دو شاعر دانست.

در دومین روز کنگره که به طور همزمان در دو سالن برگزار می‌شد، مقاله علمی سبک هندی و غزلیات بیدل از

تاجیکستان، ترکمنستان و روسیه گردآوری شده است و در این راستا بیش از هشت هزار نسخه خطی در کتابخانه فهرست نگاری شده و تاکنون فهرست برداری از نسخ خطی موجود در کتابخانه‌های ایران در ۳۴ جلد جمع آوری شده است.

کتاب هفته

۸۵/۹/۴

تا پایان سال کتابخانه دیجیتالی آستان قدس رضوی راه اندازی می‌شود

محمدحسین محمدیان مدیر روابط عمومی سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی در مصاحبه خود با ستاد خبری هفته کتاب با اعلام این خبر گفت: منابع مکتوب برای راه اندازی کتابخانه دیجیتالی آستان قدس آماده است. علت تأخیر در راه اندازی این کتابخانه، برنامه‌های نرم‌افزاری است که راه اندازی این بانک را تا آخر سال به تأخیر انداخته است. کتابخانه دیجیتالی آستان قدس رضوی قابلیت دسترسی اینترنتی به شش هزار نسخه خطی را برای کاربر فراهم می‌کند، بیشتر این نسخه‌ها به گفته محمدیان نسخه‌های اهدایی مقام معظم رهبری هستند.

محمدیان درباره قابلیت‌های کتابخانه دیجیتالی آستان قدس رضوی گفت: از این راه کاربرها می‌توانند به میکروفیلم‌ها و لوح‌های فشرده موجود در آستان قدس رضوی دسترسی یابند. همچنین دو فصلنامه با نامهای کتابداری و اطلاع‌رسانی و دانش ورز به صورت اینترنتی در اختیار علاقه‌مندان قرار می‌گیرد.

محمدیان درباره برخی از نسخه‌های خطی موجود در آستان قدس رضوی گفت: برخی از نسخه‌های خطی به دلیل عدم مجوز دسترسی، برای عموم قابل رویت نخواهند بود. بنابراین این نسخه‌ها در کتابخانه دیجیتالی نیز وجود نخواهند داشت.

در کتابخانه آستان قدس رضوی ۷۸ هزار نسخه قرآن و کتاب خطی، سه هزار حلقه میکروفیلم کتاب خطی از کتابخانه‌های بزرگ دنیا، چهار هزار نسخه دیجیتالی کتاب‌های خطی کتابخانه‌های خاورمیانه و ۳۵ هزار نسخه کتاب چاپ سنگی وجود دارد.

کتاب هفته

۸۵/۸/۲۹

بزرگداشت کلیم کاشانی در کاشان

دومین همایش سراسری «همسفر با پائیز» همراه با کنگره

بزرگداشت کلیم کاشانی، شاعر قدرتمند و صاحب سبک هندی (اصفه‌ای)، در کاشان برگزار شد.

در بخشی از پیام وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی به کنگره کلیم کاشانی که توسط مدیر کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان اصفهان قرائت شد، آمده است: از جمله طوطیان شکرشکن و گویندگان زیبا سخن کلیم کاشانی است که معانی ظریف و لطیف را چنان در نظم و ردیف آورده که مایه درس آموزی ادیبان است.

ابوطالب کلیم کاشانی از شاعران سده ۱۱ هجری است که ۳۰ سال آخر عمر خود را در هندوستان گذراند و در دربار هندوستان و کشمیر لقب ملک الشعرائی یافت. دیوان ارزنده وی بیشتر قالب‌های شعری را در خود دارد، اما غزلیات او دارای شور و حال خاصی است. یکی از مشاهیر هندوستان درباره وی می‌گوید: «سخنوری به نام کلیم ختم می‌شود» و صاحب یکی از تذکره‌ها از وی به عنوان «خلاق المعانی ثانی» نام برده است.

کلیم کاشانی در ۱۰۶۱ هجری قمری به دیار باقی شتافت و در کشمیر به خاک سپرده شد و آرامگاه وی اینک میعادگاه اهل دل و عرفان است.

روزنامه ایران

۸۵/۸/۲۰

گنجینه‌های خطی نجف آباد اصفهان

هر روز که می‌گذرد، پیدایی بخشی از میراث به جا مانده از بزرگان عرصه دانش و فرهنگ، روح جدیدی در کالبد فرهنگ این مرز و بوم می‌دمد و افسوس دیگری به خاطر از دست رفته‌ها پدید می‌آورد.

کادر علمی و فنی مجمع ذخائر اسلامی در آخرین سفر مخطوطاتی، به نجف آباد رفت و زحمات یکی دیگر از گرانسنگان حوزه فرهنگ را عکسبرداری کرد.

یکصد و پنجاه نسخه خطی در کتابخانه مرحوم آیت الله حاج شیخ احمد حججی، دستاورد این سفر است که به صورت دیجیتالی درآمده و کار فهرست نگاری آن آغاز شده است.

این سفر بنا به دعوت مؤسس این کتابخانه، دانشمند پرتلاش حجت الاسلام و المسلمین شیخ رضا حججی نجف آبادی، فرزند آیت الله احمد حججی صورت پذیرفت. اهتمام ایشان به تأسیس این کتابخانه و دانشگاه نجف آباد، موجب جمع آوری گنجینه‌ای بالغ بر ۳۰ هزار مجلد چاپی و دو هزار نسخه سنگی نفیس و ۱۵۰ نسخه خطی شده که بعضاً

منحصر و جمعاً ارزشمند هستند.

در حال حاضر نیز کار فهرست نگاری نسخه‌های خطی توسط یکی از کارشناسان آغاز شده و امید می‌رود که مراحل تدوین و چاپ آن نیز در سال جاری انجام گیرد.

کتاب هفته

۸۵/۹۴

بزرگداشت مولانا در ۲۳ کشور جهان

مراسم بزرگداشت هشتصدمین سال تولد مولانا جلال الدین بلخی توسط نمایندگی‌های فرهنگی ایران در ۲۳ کشور جهان برگزار می‌شود.

محمود محمدی عراقی رئیس سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی با اعلام این خبر در جمع خبرنگاران گفت: «ما از تمام مولوی شناسان ایران و جهان دعوت می‌کنیم تا در اجرای این برنامه‌ها با ما همکاری کنند. ایده اولیه بزرگداشت هشتصدمین سال تولد مولانا از سوی سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی به رئیس جمهوری ارائه شد و دستور دادند ستادی در سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی تأسیس شود و به این طریق و با حمایت‌های محمدحسین صفار هرنندی وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی اجرای برنامه بزرگداشت سالروز تولد مولانا در سال ۲۰۰۷ میلادی / ۱۳۸۶ هجری شمسی را در جهان به عهده گرفتیم.»

در ادامه نشست خلیج منفرد دبیر انجمن بین‌المللی دوستداران مولانا در ستاد برگزاری مراسم هشتصدمین سالگرد تولد مولانا با اشاره به جزئیات برنامه گفت: «برنامه‌های ما برای سه دسته از مخاطبان خارج از کشور تدوین و تنظیم خواهد شد.»

سخنرانی، همایش، کارگاه‌های آموزشی مولاناشناسی، چاپ و ترجمه مقاله و کتاب، تجلیل از مولوی شناسان ایرانی و خارجی مقیم خارج از کشور و... از برنامه‌های متفاوت ۲۳ کشوری است که قرار است فعالیتهای جشن تولد مولانا در آن صورت گیرد.

مصر، تاجیکستان، سوئد، هند، آلمان، ترکیه، آذربایجان، روسیه، بلغارستان، لبنان، فرانسه، چین، تونس و... محل‌های برگزاری این آیین‌ها هستند.

روزنامه ایران

۸۵/۸۱۷

گزیده «احیاء علوم الدین» غزالی به زبان ترکی

گزیده‌ای از احیاء علوم الدین غزالی، متکلم و فیلسوف با

ترجمه محمد خاقان اوندراز سوی انتشارات سمرقند استانبول منتشر شد.

در مقدمه کتاب، ابتدا از ویژگی‌های زبان که یکی از بزرگترین نعمت‌های خداوند متعال است سخن به میان آمده است. در ادامه با توسل به احادیث مختلف، از عظمت خطر زبان و فضیلت سکوت، انواع کلام (مضر، مفید، هم مضر و هم مفید، نه مضر و نه مفید) مسائل مختلفی طرح شده است. این کتاب از بیست باب تشکیل شده است که در هر کدام از آنها یکی از بلايا مورد اشاره قرار گرفته و راه نجات و معالجه نشان داده شده است. این کتاب که آفات زبان نام دارد، گزیده‌ای از احیاء علوم الدین است از یک مقدمه و بیست فصل تشکیل شده و در هر فصل یکی از آفات زبان مورد بررسی قرار گرفته است.

کتاب «منتخب فلسفه اسلامی» به زبان روسی منتشر می‌شود

منتخب فلسفه اسلامی در دو جلد از سوی رایزنی فرهنگی ایران در روسیه و با همکاری آکادمی علوم روسیه منتشر می‌شود. این کتاب، نخستین کتابی است که درباره فلسفه اسلامی به زبان روسی منتشر می‌شود. در این کتاب به فلسفه‌های اسلامی به خصوص فلسفه‌های شرق اسلامی و مباحث جدیدی از ابن سینا، فارابی، سهروردی و ملاصدرا پرداخته شده است. این کتاب که در دو جلد تدوین می‌شود از فارابی آغاز و با ملاصدرا به پایان می‌رسد. کیمیای سعادت غزالی و تفسیرالمیزان علامه طباطبایی از جمله آثار است که این رایزنی به زودی به زبان روسی منتشر می‌کند.

اهدای کتاب‌های مرجع فارسی به دانشگاه عثمانیه هند

همزمان با هفته کتاب مجموعه‌ای از کتاب‌های مرجع زبان فارسی در مراسمی در دانشگاه عثمانیه شهر حیدرآباد هند برگزار شد. به این دانشگاه اهدا گردید. در این مراسم حسین عربلو، معاون سرکنسولگری جمهوری اسلامی در حیدرآباد، دکتر پی. وی، رانر رئیس دانشکده هنر و ادبیات عثمانیه، دکتر تنویرالدین رئیس بخش زبان فارسی و جمعی از دانشجویان ایرانی و هندی دانشگاه عثمانیه حضور داشتند.

کتاب هفته

۸۵/۹۴

بازدید اعضای هیأت مؤسس تیما از یزد

در سفر دو روزه اعضای هیأت مؤسس تیما (اتحادیه

گزارش‌میراث

دوره دوم، سال اول، شماره سوم، آذر ۱۳۸۵

بین‌المللی نسخ خطی اسلامی) به استان یزد، اعضای آن شامل خانم ماندانا برکشلی، عدنان بوغری، محمود ارول قلیچ، به همراهی آقای احسان شکراللهی و چند تن دیگر از اعضای روابط بین‌الملل مجلس شورای اسلامی از آثار تاریخی و مراکز نگهداری نسخ خطی یزد مانند: گنجینه اسناد و نسخ خطی میرزا محمد کاظمینی، کتابخانه وزیری، کتابخانه سریزدی بازدید شده میزبان این سفر بنیاد ریحانه الرسول یزد بود.

در روز اول اعضا همراهان در جلسه هم‌اندیشی با استادان دانشگاه یزد و گروهی از مصححان و خبرگان نسخه‌های خطی در یزد دیدار کردند. در این جلسه که در محل مجتمع علوم انسانی دانشگاه یزد برگزار شد، آقایان دکتر افخمی، دکتر سید محمود الهام بخش، دکتر عباس برهانی، دکتر رمضانعلی بهداد، علی اکبر تشکری بافقی، دکتر یدالله جلالی پندری، دکتر حسین شبانان، دکتر دهقان منگابادی، دکتر مرتضی فلاح میبیدی، دکتر فضیلت فر، حسین مسرت و دکتر مهدی ملک ثابت حضور داشتند.

در ابتدا دکتر ملک ثابت رئیس مجتمع علوم انسانی به معرفی مدعوین یزدی و آثار چاپ شده و در دست چاپ آنان اشاره کرد و از برگزاری چنین جلسه‌ای اظهار خوشنودی نمود. سپس دکتر برکشلی به نمایندگی تیما درباره هدف این سفر و برنامه‌ها و اهداف تیما سخن گفت و در ادامه آقای شکراللهی توضیحاتی در این باره داد.

سپس مدعوین به بیان نقطه نظرات خود جهت انعکاس آن در هیأت رئیسه تیما پرداختند. چند تن از استادان در اهمیت نسخه‌های خطی و میزان همکاری دانشگاه یزد و تیما سخن گفتند. دکتر جلالی از نحوه همکاری تیما با پژوهشگران پرسید که اعضای تیما مفصلاً پاسخ گفتند و بیان داشتند، بسیاری از مطالب هنوز در مرحله تصمیم‌گیری است. علی اکبر تشکری از لزوم ایجاد انجمن مصححان نسخه‌های خطی ایران سخن گفت و بر ضرورت نظارت بر متون تصحیحی چاپ شده و تدوین معیاری بر آن تأکید کرد. حسین مسرت بر چندین مبحث تأکید نمود. از جمله اینکه باید مراکزی برای خرید نسخه‌های خطی داخل فراهم شود تا نسخه‌ها توسط دلان خریداری نشده و راهی بیرون از کشور شود. بسیاری از مراکز فرهنگی و کتابخانه‌ها بودجه‌ای برای خرید نسخه‌ها ندارند. برخی کتابخانه‌های ایران دهها سال است فهرست نسخه‌های خطی‌شان چاپ نشده. مانند کتابخانه مدرسه عالی شهید مطهری، کتابخانه وزیری، کتابخانه دانشکده ادبیات دانشگاه تهران و... در برخی کتابخانه‌ها به درستی از نسخه‌ها نگهداری نمی‌شود. مرمت و

صحافی کتابها را بدست افراد تازه کار می‌سپارند. حواشی مهم بسیاری از کتابها از دم تیغ برش صحافان گذشته است. استادی دیگر از ضرورت اطلاع رسانی در کار نسخه‌های در دست تصحیح سخن گفت. دکتر برهانی به مشکلات دسترسی به نسخه‌های خطی موجود در خارج از کشور و سختی‌های آن اشاره کرده و دکتر دهقان رفع اغلاط بسیاری از فهرست‌ها را خواستار شد.

حسین مسرت - یزد

ترجمه سفرنامه ناصر خسرو به زبان ژاپنی

سفرنامه ناصر خسرو قبادیانی ملقب به حجت، شاعر و متکلم قرن پنجم به زبان ژاپنی ترجمه و منتشر شد. کازنو موریموتو که در حال حاضر به تدریس در دانشگاه توکیو مشغول است، این سفرنامه را به زبان ژاپنی ترجمه و در مجله دانشگاه هوکایدو منتشر کرده است. این استاد دانشگاه همچنین مشغول جمع آوری آثاری از ادبیات فارسی است، تا آنها را به همین شیوه و احتمالاً در کتابی به زبان ژاپنی به چاپ برساند.

روزنامه ایران - ۸۵/۸/۲۵

نکوداشت عزیز الله عطاردی قوچانی

عزیزالله عطاردی قوچانی

«حاج شیخ عزیز الله عطاردی قوچانی فرزند محمد در سال ۱۳۰۸ ش در روستای بیگلر از توابع قوچان دیده به جهان گشود. او دوران کودکی و جوانی را در همان روستا سپری کرد. در سال ۱۳۲۶ ش به قوچان عزیمت کرد و بعد از چند سال راهی مشهد شد. سپس به تهران و قم عزیمت کرد. او از نویسندگان و محققان بزرگ که برای دست یافتن به منابع علمی و استفاده از آثار گذشتگان و ملاقات با رجال علم و ادب به سفرهای دور و نزدیک و پر مشقت مبادرت کرده است.

او حدود ۴۰ سال است که به تألیفاتی مهم و ارزشمند دست زده است که از همه مهمتر اثری عظیم است درباره تاریخ سیاسی و اجتماعی و علمی و ادبی خراسان بزرگ». خود می‌گوید «از سال ۱۳۴۰ که به تألیف و نگارش کتاب و کارهای تحقیقی و فرهنگی مشغول شدم، ضمن مطالعه متوجه شدم ناحیه پهناور خراسان که شرق کشور ایران را در

بسیار ارزشمند ارزیابی کرد و ایشان را الگویی ارزنده و مناسب برای جوانان و طلاب دانست.

رئیس مرکز گفت و گوی تمدن‌ها نیز گفت: بزرگداشت عزیزالله عطاردی، بزرگداشت فضیلت، آگاهی، تحقیق و آفرینندگی است.

سید محمد خاتمی با اشاره به تنوع و کثرت آثار این عالم فرزانه افزود: اگر کسی نداند که این آثار از سوی یک نفر تهیه شده، بی گمان تصور می‌کند از سوی یک مؤسسه بزرگ با بودجه‌های کلان و تعداد زیادی از محققان به رشته تحریر درآمده است.

احمد جلالی نماینده یونسکو نیز از دیگر سخنرانان در این مراسم بود که آثار استاد عطاردی را در ایجاد همبستگی نظری و فکری میان ملل دنیا موثر دانست.

در این مجلس پیامی که از سوی معاون مدیر کل یونسکو برای بزرگداشت استاد عطاردی ارسال شده بود قرائت گردید. به گزارش ایرنا در این پیام آمده است: برای من مایه خوشوقتی است که این پیام را به کنفرانس بزرگداشت محقق برجسته، عزیزالله عطاردی که ۳۰ نوامبر در شهر ری ایران برگزار می‌شود، به مناسبت اثر او درباره تاریخ فرهنگی خراسان بزرگ که شامل مجلدات بسیار است، ارسال کنم. در بخش دیگری از این پیام آمده است، معرفی میراث علمی و فرهنگی تمدن ایرانی که یکی از بزرگترین تمدن‌های تاریخی آسیا، جهان اسلام و همه جهان است به ملل دیگر به خودی خود به معنای سهمین شدن در ایده‌آل‌های یونسکو و برنامه‌ها در گفت و گوی فرهنگ‌ها و تمدن‌هاست. قدرانی سازمانهای بین‌المللی و نهادهای مختلف علمی و فرهنگی با اهدای ۱۸ لوح یاد بود از طرف مؤسسات صورت گرفت.

انتشار جلد پنجم و آخر از دائرةالمعارف قرآن (لیدن)

جلد پنجم و آخرین مجلد از دائرةالمعارف قرآن چاپ لایدن، انتشارات بریل منتشر شد.

نخستین جلد دائرةالمعارف قرآن در سال ۲۰۰۱ و پس از آن به ترتیب هر سال مجلدات بعدی تا پایان سال ۲۰۰۵ میلادی انتشار یافت. ظاهراً چنانکه مسئولان انتشارات بریل در لیدن (هلند) وعده داده‌اند. قرار است نمایه‌ای مشروح از تمامی مطالب این ۵ جلد در سال میلادی ۲۰۰۶ انتشار یابد. سر ویراستار این اثر خانم جین دمن مکاولیف، استاد مطالعات اسلامی در دانشگاه جرج واشینگتن (آمریکا) است که چهار تن از قرآن پژوهان معروف جهان به عنوان شورای علمی و ۷ تن دیگر به عنوان مشاوران اصلی با وی همکاری کرده‌اند.

بر می‌گرفته از مهمترین مناطق فرهنگ و معارف اسلامی بوده و در جهان اسلام از اهمیت خاصی برخوردار بوده است و بسیاری از محققان، فقیهان، حکیمان، عارفان، ادیبان، شاعران و رجال سیاست از این ناحیه برخاسته‌اند.»

او در سال ۱۳۴۴ برای زیارت عتبات راهی عراق می‌شود و هنگامی که به نجف مشرف می‌شود فرصت را غنیمت دانسته و از کتابخانه پر ارزش آن استفاده می‌کند. در این باب می‌گوید: «یکی از روزها وارد کتابخانه امیرالمومنین (ع) شدم و در کنار علامه جلیل‌القدر امینی - رضوان الله علیه - مؤلف کتاب جاودانی الغدير و محقق بصیر و زاهد بی نظیر شیخ آقا بزرگ طهرانی مؤلف کتاب الذریعه مشرف می‌شدم و از محضر پرفیض آنها استفاده می‌کردم.»

بعد از مراجعت از مکه و مدینه در زمستان ۱۳۴۵ به هندوستان رفت و پس از آن از پاکستان و افغانستان دیدن نموده و از کتابخانه‌های این کشورها استفاده می‌کند.

او در سال ۱۳۵۳ از کتابخانه‌های کشور یمن، مصر، سوریه و لبنان دیدن کرده و کتابهایی را مورد مطالعه قرار داده است. استاد عطاردی قوچانی در این مدت توانسته است نزدیک به ۸۱ اثر ارزنده از خود به یادگار بگذارد. وی برای چاپ و انتشار این آثار، مرکز فرهنگی خراسان را که یک سازمان دینی و علمی و تحقیقی، است تأسیس کرده است.

استاد فرزانه شیخ عزیز... عطاردی قوچانی ۳۰ اثر به زبان عربی از جمله مسند الامام امیرالمؤمنین، مسند فاطمه الزهرا (س)، مسند الامام مجتبی (ع)، موسوعة الشيعة الامامية و... و ۴۰ اثر به زبان فارسی از جمله تاریخ آستان قدس، فرهنگ خراسان، خراسان و نهج البلاغه، زن در شاهنامه و ۱۱ اثر تصحیح متون علمی، ادبی و تاریخی از جمله تصحیح و مقابله نهج البلاغه با نسخه‌ای از قرن پنجم و ششم را در کارنامه خود دارد.

تجلیل از استاد عزیز الله عطاردی

مراسم تجلیل از نیم قرن فعالیت علمی و تحقیقی استاد عزیز الله عطاردی در حوزه اسلام و شیعه‌شناسی با تقدیر سازمان‌های بین‌المللی روز نهم آذرماه در تالار شیخ صدوق حرم حضرت عبدالعظیم حسنی (ع) در شهر ری برگزار شد. این مراسم که با همکاری ۱۲ مؤسسه تحقیقی، علمی و فرهنگی از جمله مؤسسه گفت و گوی تمدن‌ها و مجمع جهانی علوم انسانی برپا شد به پاس فعالیت‌های علمی و فرهنگی این استاد جلیل‌القدر بود. آیت الله جعفر سبحانی همت والای استاد عطاردی را

در این اثر، که نخستین دانشنامه کامل قرآن به زبان انگلیسی به شمار می‌آید، بیش از دویست تن از محققان مختلف قریب به ۷۰۰ مقاله کوتاه و بلند در حوزه‌های مختلف مرتبط با قرآن تألیف کرده‌اند. نکته اصلی در این میان آن است که تقریباً تمام این مقالات برای خواننده غربی و آشنا با ادبیات قرآن پژوهی در غرب نوشته شده است؛ بنابراین برخی از مقالات آن که گزارشی کوتاه از پاره‌ای اعلام یا مفاهیم قرآنی را به دست می‌دهند، برای ما مسلمانان، به جز ارائه شیوه صحیح مقاله نویسی در دائرةالمعارف، اطلاع مفیدی در بر ندارد.

از مهمترین مقالات درج شده در جلد پنجم و آخر این دائرةالمعارف، می‌توان به عناوین زیر اشاره کرد:

قرآن و سیره نبوی، نوشته ویم ریون (Wim Raven)

قرآن و تصوف، نوشته الکساندر نیش

(Alexander Knish)

نقد متنی قرآن، نوشته جیمز بلامی

(James Bellamy)

قرآن و دانش کلام، نوشته تیلمان ناگل

(Tilman Nagel)

ابزارهای مطالعه علمی قرآن، نوشته آندرو ریپین

(Andrew Rippin)

تورات از منظر قرآن، نوشته کامیلا ادنگ

(Camilla Adang)

ترجمه قرآن، نوشته هارتموت بوپتسین

(Bobzin Hartmut)

وحدت و یکپارچگی قرآن، نوشته مستنصر میر

(Mustansir Mir)

حجاب در قرآن، نوشته مونا صدیقی

(Mona Siddiqui)

امر به معروف و نهی از منکر در قرآن، نوشته مایکل کوک

(Michael Cook)

آیه و آیات قرآن، نوشته آنجلسکا نیویرث

(Angelika Neuwirth)

به نقل از: WWW.cqs.blogfa.com

فرهنگستان علوم اتریش، جایزه سال ۲۰۰۶ خود با عنوان **Welzig-preis Werner** را به دکتر نصرت الله رستگار اهداء کرد.

فرهنگستان علوم اتریش هر ساله به شماری از پژوهشگران خود در رشته‌های مختلف جایزه‌ای ۳۰۰۰ هزار

یورویی اهداء می‌کند. دکتر نصرت الله رستگار (از انستیتوی ایران‌شناسی فرهنگستان علوم اتریش) از جمله کسانی بودند که امسال این جایزه را نصیب خود کردند.

فرهنگستان علوم اتریش این جایزه را به سبب فعالیت‌های گسترده دکتر رستگار در انستیتوی ایران‌شناسی این فرهنگستان به ایشان اهداء کرد.

خاطر نشان می‌شود که چندی پیش مرکز پژوهشی میراث مکتوب با مشارکت فرهنگستان علوم اتریش کتاب ختم الغرائب را به چاپ رسانید. قرار است این فرهنگستان برای چاپ کتاب الابنیه عن حقایق الادویه به صورت چاپ نسخه برگردان (فاکسیمیله) نیز با این مرکز مشارکت داشته باشد.

آغاز دوره آموزش زبان و ادبیات فارسی در مرکز آموزش

رایزنی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در آنکارا

ترم دوم پاییزی آموزش زبان و ادب فارسی در مرکز آموزش رایزنی فرهنگی ج.ا. ایران در آنکارا آغاز گردید. در این دوره که از ۱۳ آذر ماه ۱۳۸۵ آغاز شد ۸۲ نفر زبان آموز ثبت نام کرده و مشغول تحصیل هستند.

از مجموع فارسی‌آموزان ۲۴ نفر در کلاس اول، ۱۸ نفر در کلاس دوم، ۱۷ نفر در کلاس سوم، ۷ نفر در کلاس هفتم و ۹ نفر در کلاس ششم و ۶ نفر در کلاس نهم مشغول فراگیری زبان فارسی می‌باشند.

از مجموع دانشجویان ترم جدید ۱۱ نفر در مقاطع دکترا، ۱۵ نفر فوق لیسانس، ۵۵ نفر در لیسانس و ۱ نفر دیپلم هستند.

برگزاری همایش بین‌المللی «ایران‌شناسی در قفقاز شمالی» در داغستان

همایش بین‌المللی «ایران‌شناسی در قفقاز شمالی» آذر ماه امسال در محل تالار اجتماعات دانشگاه دولتی داغستان آغاز به کار کرد. به گزارش روابط عمومی سازمان فرهنگ و

بین‌المللی تشکر کرد.

وی در بخشی از سخنان خود به توسعه همکاری‌های علمی و فرهنگی با دانشگاه دولتی داغستان و شعبه این دانشگاه در شهر دربند تأکید ورزید و تربیت نسل جوان ایرانشناس در منطقه را ضروری دانست. وی در ادامه به ضرورت مطالعه ایران معاصر و واقعیت‌های کنونی کشورمان در مراکز ایران‌شناسی اشاره کرد و اظهار امیدواری کرد پیوندهای گذشته دو ملت زمینه‌ای برای توسعه مناسبات جدید شود.

سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی

۱۳۸۵/۹/۹

مرکز تحقیقات اسلامی در روسیه تأسیس شد

مرکز تحقیقات اسلامی و مطالعات شرق‌شناسی به منظور ارتباط مؤثر با جهان اسلام و بررسی مسائل مربوط به مسلمانان در روسیه تأسیس شد. به گزارش خبرگزاری مهر، در مرکز تحقیقات اسلامی و مطالعات شرق‌شناسی که در دانشسرای علوم روسیه تأسیس شد، جمع‌کنی از عالمان و متخصصان در زمینه تحقیقات اسلامی و مطالعات شرق‌شناسی فعالیت می‌کنند. هدف از تأسیس این مرکز احیای روابط قدیمی با جهان اسلام، بررسی مسائل مرتبط با مسلمانان، تحقیق در قضایای جهان معاصر اسلام، برقراری ارتباطات مستحکم و قوی با سازمانهای سیاسی، علمی و فرهنگی جهان اسلام است. این مرکز سعی دارد تا شرق‌شناسان مطالعات و پژوهشهای خود را با استدلالهای قوی و مستحکم ارائه دهند. مرکز تحقیقات اسلامی علاوه بر فعالیتهای پژوهشی، کتابهای بسیاری درباره سیره نبوی، همکاری در باب روابط مسلمانان و مسیحیان، طرح انتشار سلسله کتابهای مذهبی مرتبط با مسلمانان در ۲۰ جلد را نیز انجام می‌دهد.

بزرگداشت مفاخر ادبی ایران در ۳ کشور

ادب دوستان ۳ کشور در مراسم جداگانه، یاد ۳ تن از مفاخر ادبی ایران زمین را گرامی داشتند. مراسم بزرگداشت پدر شعر فارسی، ابوعبدالله رودکی با حضور گروهی از دانشجویان در اتاق ایران در دانشگاه دولتی پزشکی ابن سینای شهر دوشنبه برگزار شد. به گزارش ایسنا، قهرمان سلیمانی، رایزن فرهنگی کشورمان در این مراسم اظهار کرد: بیش از هزار سال پیش از این سرزمین آوای آسمانی بلند شد که تا به امروز امتداد دارد.

ارتباطات اسلامی، در ابتدای این همایش، حسن اف، معاون بین‌الملل دانشگاه دولتی داغستان با خیر مقدم به حضار، از ابتکار رایزنی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در روسیه برای برگزاری و مدیریت این همایش و همایش سال گذشته که با موضوع روابط فرهنگی، تاریخی ایران و داغستان برگزار شده بود، تشکر کرد.

وی گفت: این همایش در مقایسه با همایش سال قبل با استقبال بیشتری از سوی محققان و نویسندگان مواجه شده است و مؤید این گفته ارسال حدود یکصد مقاله به دبیرخانه همایش است.

وی سپس پیرامون اهمیت و ضرورت تشکیل چنین همایش‌هایی به منظور شناخت بیشتر از فرهنگ، زبان و ادبیات و تحقیقات دو کشور ایران و روسیه به خصوص منطقه داغستان سخنانی بیان کرد.

دکتری منوچهر اکبری رئیس بنیاد دانشنامه بزرگ زبان فارسی و استاد مدعو از ایران نیز با تشکر از حضور شرکت‌کنندگان و همکاری مجدانه دانشگاه داغستان و رایزنی فرهنگی ایران به طور مختصر به پیشینه تاریخی، فرهنگی و نقاط مشترک و هویت تاریخی، ملی دو منطقه اشاره کرد و قدمت و پیشینه تحقیقات ایرانی در کشور روسیه را دلیل اهمیت فرهنگ، تمدن، ادبیات و هنر ایرانی دانست.

رئیس دانشنامه زبان فارسی در این جلسه ترجمه متن مدرک دکترای زبان و ادبیات فارسی نوری محمد زاده استاد دانشگاه دولتی داغستان و فارغ‌التحصیل رشته ادبیات فارسی از دانشگاه تهران را برای حضار قرائت کرد که مورد تحسین و تشویق حضار قرار گرفت.

پس از آن، عثمان اف، اسلام‌شناس برجسته، مترجم قرآن به زبان روسی و متن پژوه برجسته شاهنامه به ایراد سخن پرداخت و ضرورت ترجمه متون عرفانی بخصوص مثنوی مولوی را یادآور شد و اظهار امیدواری کرد که بتواند آثاری در زمینه عرفان و متون عرفانی تألیف کند.

وی به چگونگی ترجمه دفتر دوم مثنوی معنوی به زبان روسی تحت اشراف ایشان اشاره کرد و از تدبیر رایزنی فرهنگی در برگزاری همایش تشکر نمود و بر پیشینه تاریخی، اسلامی جمهوری داغستان و مشارکت قومی و هویتی مردم داغستان با ایرانیان تأکید ورزید.

مهدی ایمانی‌پور رایزن فرهنگی ایران دیگر سخنران بخش اختتامیه بود که با قدردانی از دانشگاه دولتی داغستان، برگزاری نشست ایرانشناسی در داغستان را یک سنت علمی سالانه خواند و از حضور فعال ایرانشناسان در این نشست

چه بسا حتی پای رودکی هم در اینجا رسیده باشد. امروز که فرزندان رودکی بعد از گذشت هزار سال یاد او را گرامی می‌دارند، نشان دهنده ریشه‌دار بودن این فرهنگ است.

سپس خال اف، نماینده کمیته کار با جوانان حکومت تاجیکستان با استقبال از برگزاری این نوع مراسم، آن را در رشد خودشناسی ملی بویژه در بین جوانان بسیار مهم ارزیابی کرد. در ادامه گروهی از دانشجویان مقالات خود را در زمینه شخصیت، ویژگی شعری و زبانی رودکی خواندند و گروهی نیز شعرخوانی کردند.

همچنین به مناسبت بزرگداشت هشتصدمین سال تولد مولوی، نشست با عنوان «بررسی آرا و اندیشه‌های مولانا جلال‌الدین مولوی» در دانشگاه آچاریان ایروان برگزار شد.

در این مراسم، رضا عطوفی، رایزن فرهنگی کشورمان در ارمنستان با اشاره به این که سال ۲۰۰۷ با هشتصدمین سال تولد مولوی همزمان است، اظهار کرد: به این مناسبت سازمان یونسکو برنامه‌های مختلفی را در مصر، افغانستان، ترکیه و بویژه ایران ترتیب خواهد داد. در ادامه این مراسم، گارتیک گتورگیان، استاد دانشگاه آچاریان و لئون آنانیان، رئیس انجمن نویسندگان ارمنستان نیز به بررسی اجمالی زندگی و آثار مولوی پرداختند.

مکسو پایتخت روسیه نیز شاهد برگزاری مراسمی در گرمیداشت محمد حسین شهریار بود.

در این محفل فرهنگی، قسمتهایی از منظومه حیدربای این شاعر ایرانی خوانده شد و نمایش فیلمی از زندگی او، همراه با موسیقی از دیگر برنامه‌ها بودند. در بخش دیگری نیز پیام رئیس کمیسیون امور ملیتهای دومای روسیه خوانده شد که در آن از مقام ادبی استاد شهریار تجلیل کرده بود.

روزنامه جام جم

۸۵/۹/۲۸

آموزش زبان فارسی در جمهوری‌های خودمختار

جمهوری خودمختار تاتارستان:

میان جمهوری‌های خودمختار، تاتارستان با توجه به رابطه دیرینه‌ای که با ایران داشته بالاترین تعداد محلهای آموزشی را میان جمهوری‌های خود مختار دارد.

دانشکده دولتی علوم انسانی قازان در سال ۱۹۹۲ م، تأسیس شد. همزمان با آن بخش فیلولوژی این انستیتو و کلاس زبان فارسی نیز شروع به کار کرد. اتاق فرهنگ ایران از مارس ۱۹۹۹ م، در این انستیتو دایر شده است. در این رشته،

زبان فارسی و ادبیات کلاسیک ایران تدریس می‌شود. استادان این دانشکده عبارتند از آلبرت بورخانیف و میرسیاف شفی‌اف.

بخش زبانهای شرقی دانشکده تاریخ زبان‌شناسی در آوریل ۲۰۰۰ تأسیس شده است و مسئولیت آموزش زبان فارسی را بر عهده دارد. فریده آکولووا و میرسیاف شفی‌اف در این دانشکده به ۱۴ دانشجوی فارسی آموزش می‌دهند. آموزش زبان فارسی در دانشگاه دولتی قازان ۱۹۹۳ م، آغاز شد و میرسیاف شفی‌اف در آن به تدریس زبان فارسی مشغول است.

جمهوری خودمختار داغستان:

شعبه شرق‌شناسی دانشگاه دولتی داغستان سال ۱۹۳۲ م، میلادی با بخشهای مختلف تأسیس شد. تدریس زبان فارسی از سال ۱۹۹۵ م، در کرسی تاریخ به عنوان زبان اول با آموزش تاریخ و ادبیات زبان فارسی آغاز به کار کرد. استادان فعلی بخش فارسی عبارتند از نوری عثمانف دانشمند سرشناس، فاطمه مملیبکوا، اوماکریموا و رتوف رستم اف. در این دانشکده علاوه بر کتابهای درسی تألیف شده به وسیله زبان‌شناسان روس از درس زبان فارسی برای فارسی‌آموزان خارجی نوشته دکتر تقی پور نامداریان (تهران ۱۳۷۳)، دستور زبان فارسی نوشته محمد جواد شریعت (۱۳۷۰) استفاده می‌شود.

جمهوری خودمختار باشقیرستان:

دانشگاه دولتی باشقیرستان سال ۱۹۵۷ م، تأسیس شد و زبان فارسی از سال ۱۹۹۳ به عنوان یک زبان خارجی در آن تدریس می‌شود.

اتاق زبان فارسی سال ۱۹۹۸ در این شعبه تأسیس شده است. ریاست این شعبه را استاد فلورید سیسانبایف تخصص ادبیات شرق را دارد و خود به عنوان استاد زبان فارسی در این شعبه کار می‌کند.

جمهوری خودمختار آسیای شمالی:

دانشکده روابط بین‌المللی دانشگاه دولتی این جمهوری سال ۱۹۷۲ افتتاح شد و دفتر زبانهای شرقی سال ۱۹۹۴ تأسیس شد. زبان فارسی به عنوان زبان فرعی به کار می‌رود.

آموزش زبان فارسی در مدارس متوسطه:

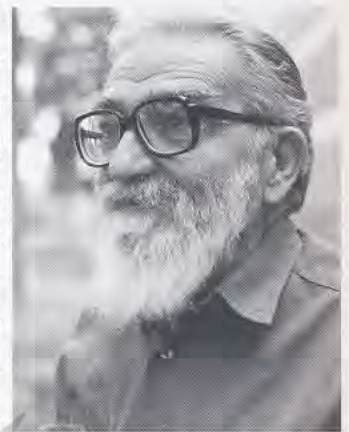
آموزش زبان فارسی در مدرسه ویژه علوم انسانی در مسکو؛ برای اولین بار دوره‌های آموزش زبان فارسی در مدارس ویژه از سوی رایزنی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران

در روسیه راه اندازی شد. این مدارس در محله‌های مختلف، آموزش زبان فارسی را به علاقه‌مندان آماتور آغاز کردند. با سعی و تلاش استادان و همّت و اشتیاقی که فارسی‌آموزان به فراگیری زبان فارسی از خود نشان داده‌اند، پیشرفت‌های خوبی نیز در این مدت مشاهده شد و شمار قابل توجهی فارسی‌آموز تاکنون از این دوره‌ها فارغ‌التحصیل شده‌اند.

روزنامه جام جم - ۸۵/۹/۲۸

طرح تشکیل اتحادیه ملی نسخ خطی فکری ناپخته است

عبدالحسین حائری، طرح تشکیل اتحادیه ملی نسخ خطی را نشأت گرفته از فکری ناپخته دانست و پیشنهاد کرد به جای آن، نسخ خطی کشور از کشورهای مانند آمریکا به ایران برگردانده شود. به گزارش خبرگزاری میراث فرهنگی عبدالحسین حائری، کتاب‌شناس و

عبدالحسین حائری

فهرست‌نگار برجسته کشور با انتقاد از طرح تشکیل اتحادیه ملی نسخ خطی که چندی پیش مطرح شده بود، آن را طرحی ناپخته ارزیابی کرد و گفت: «من واقعاً نمی‌دانم این اتحادیه چه خاصیتی می‌تواند داشته باشد، یا اصلاً چه نفعی از آن انتظار می‌رود. اگر مؤسسين آن همان‌هایی باشند که در کتابخانه‌های بزرگ ما مسئول هستند، باید به حال آن تأسف خورد».

حائری افزود: «البته ما به این اقدامات اعتراض کردیم و خوشبختانه کمیسیون فرهنگی مجلس هم در قانونی که به تصویب رساند این کارها را نابجا دانست». این نسخه‌شناس برجسته که تاکنون بیش از ۳۰ جلد از فهرست‌های نسخ خطی کتابخانه مجلس را فهرست کرده است، پیشنهاد کرد که به جای تشکیل اتحادیه ملی نسخ خطی، مسئولان فرهنگی ایران باید با کمک یونسکو یک نسخه از هر کدام از نسخ خطی را از کشورهای مختلفی مانند آمریکا، ترکیه و هند به کشور برگرداند تا متخصصین بتوانند روی آنها کار کنند. حائری گفت: «الان چندین هزار کتاب خطی در دانشگاه لوس آنجلس وجود دارد که باید آنها را به کشور برگرداند و به آنها پرداخت».

وی افزود: «متأسفانه اینگونه مشکلات موجب شده که ما گذشته خود را نشناسیم و غربی‌ها هم بگویند که مسلمانان هیچ کاری در گذشته نکرده‌اند. این در حالی است که در قرن چهارم و بسیار پیش از کپلر، کسانی همچون سجزی در دنیای اسلام فعالیت می‌کرده‌اند که قائل به حرکت زمین بوده‌اند».

روزنامه کارگزاران - ۸۵/۹/۲۶

کتاب الاوامر العلائیه فی الامور العلائیه ۱۴ سال در نوبت چاپ

خانم دکتر ژاله متحدین در گفت و گو با خبرنگار گزارش میراث عنوان کرد: کتاب الاوامر العلائیه فی الامور العلائیه، اثر حسین بن محمد بن علی جعفری رعدی (دیس از ۶۸۰ ق/ ۱۲۸۱ م) ملقب به ناصرالدین معروف به ابن بی‌بی یا ابن بی‌بی منجمه، ادیب و تاریخ‌نگار ایرانی، توسط خانم دکتر ژاله متحدین تصحیح شده که با پژوهشگاه علوم انسانی قرارداد چاپ دارد. به گفته خانم متحدین وی در سال ۱۳۷۱ تصحیح کار را با ۷ مرتبه غلطگیری به اتمام رسانده، ولی این اثر تاکنون به چاپ نرسیده است.

از نظر وی این اثر با داشتن نثری مصنوع و اشعار عربی کمی مشکل است، ولی به عنوان درس دانشگاهی، مباحث مختلفی را داراست.

در این کتاب با نام کهن محله‌ها و آبادی‌ها از سرزمین‌های مختلف آشنا می‌شویم که به نوبه خود بی نظیر است. از مبحث زبان‌شناسی نیز دارای کلمات گرجی، ارمنی و بالکانی، حتی لاتین می‌باشد. و از نظر زبان فارسی بسیار غنی است. اصطلاحات و لغات مهمی در این متن وزین یافت می‌شود. این کتاب از نظر تاریخی نیز بسیار مهم است. این کتاب یکبار در زمان سلطان مراد دوم به ترکی ترجمه شده است.

در هر حال اهمیت این اثر بسیار است و جای دارد که هرچه زودتر به چاپ رسیده و در اختیار محققان و دانش پژوهان قرار گیرد.

منابع بیهقی در کتاب دلائل النبوة

رسول جعفریان

کتاب دلائل النبوة از ابوبکر بیهقی یکی از آثار پر حجم در سیره نبوی است که در قرن پنجم پدید آمده و به دلیل گرایش آن به بیان معجزات و دلائل و با توجه به حجم بالای آن، از آثار مهم و قابل توجه این قرن در سیره نبوی به شمار می‌آید. اندکی پیش از وی جریان نگارش در زمینه دلائل در

میان محدثان اهل سنت پدید آمده بود و پس از آن هم این حرکت ادامه یافت. اما اثر بیهقی، اثری شاخص در این بخش بود که به رغم وسواسی که در گزینش اخبار و احادیث آن با معیارهای سنی صورت گرفته، همچنان اثری است که حاوی بخشی از میراث قصصی در سیره نبوی است. با این حال، نباید غفلت کرد که بیهقی در این کتاب، بخش مهمی از کتابهایی مانند مغازی موسی بن عقبه را برای نسل‌های بعدی حفظ کرده و با توجه به مفقود شدن کتاب مزبور، این امر می‌تواند بر ارزش و اعتبار این کتاب بیفزاید.

اما به هر روی، گرایش کلی کتاب توجه به دلائل و اعلام النبوة است و به نظر می‌رسد باید در زمینه سیره‌شناسی، تحقیق خاصی درباره نگاشته‌های مربوط به دلائل صورت گیرد. آقای عبدالرحمان بن علی سندی کتابی با عنوان السیره النبویة عندالبیهقی نوشته و ضمن بررسی این کتاب مقایسه‌ای میان آن و آثار دیگری که در قرن پنجم در شرق اسلامی پدید آمده، انجام داده است. این تحقیق ۵۰۰ صفحه‌ای که رساله دکترا بوده در سال ۲۰۰۵ توسط دانشگاه امام محمد بن مسعود چاپ شده است.

وی در این کتاب جریان دلائل نگاری را هم مورد توجه قرار داده و در جای جای کتاب اشاراتی دارد که این قبیل اخبار در کتابهای سیره و مغازی که در قرن دوم و سوم نوشته شده بود، وجود نداشته است.

برگرفته از وب‌گاه کتابخانه تخصصی تاریخ اسلام و ایران

ترکیب بند جمال الدین عبدالرزاق و سابقه ستایش از پیامبر خدا (ص)

دکتر سید محمد دامادی

ترکیب بند، نام یکی از انواع شعر کلاسیک پارسی است که به منظور بیان معانی طولانی و دراز دامن، شاعر، بیتی چند با وزن و قافیه‌ای متحد بسراید و در پایان آن بیتی بیاورد که تنها از نظر قافیه با ابیات پیشین مغایر باشد. و به همین منوال، شاعر چندین بار به سرودن چند بخش مستقل و متحدالوزن و مختلف‌القافیه با قسمت‌های پیشین ادامه دهد. و در فواصل بخش‌ها نیز بیتی منفرد با قافیه‌ای متمایز از دیگر ابیات فواصل آورده باشد. این نوع شعر را ترکیب و ترکیب بند و بیت فاصله را «بند ترکیب» خوانند.

لازم به یادآوری است که شمس‌الدین محمد بن قیس رازی نویسنده رفیع منزلت و صاحب نظر اوایل سده هفتم در کتاب گرانقدر المعجم فی معاییر اشعار العجم (ص ۴۹۴) آن

را ترجیع نامیده است: «... جمال الدین عبدالرزاق را در نعت پیامبر - صلوات الله علیه و آله - قصیده ترجیع هست و الحق سخت نیکو آمده است...»

در خور تذکر است که ستایش از سرور کاینات، حضرت پیامبر اکرم (ص) و مدح خاندان او در زبان و ادب فارسی، انحصار به جمال‌الدین عبدالرزاق اصفهانی ندارد. در ادب اسلامی بر عموم و در ادب فارسی بخصوص، از همان آغاز طلوع اسلام، شاعرانی که معتقد به آئین اسلامی بوده و افتخار درک فضیلت حقایق درخشان اسلام را داشته‌اند، مدایح و مناقب این خاندان را زین دفترهای شعر خود ساخته. و از آن دستمایه و فتوح زندگانی این جهانی و شفاعت آن جهانی را آرزو کرده‌اند.

حکیم کسایی مروزی شاعر ایرانی سده چهارم هجری که تا سال ۳۹۱ ه. ق. زنده بوده است و خود کسوت زهد در برداشته و کلاه فقر بر سر گذاشته است، در شمار قدیم‌ترین سخن‌سرایان ایرانی است که در اشعار خود، به ستایش خاندان پیامبر پرداخته و بنا بر اشارت نویسندگان قدیم، شاعری معتقد به مبانی تشیع بوده است. عبدالجلیل قزوینی رازی صاحب کتاب مثالب النواصب فی نقض بعض فضائح الروافض معروف به کتاب النقض از تصانیف حدود ۵۶۰ ه. ق. آن جا که شاعران شیعی فارسی زبان را بر می‌شمارد، درباره کسایی می‌نویسد: «... و در کسایی خود خلاقی نیست که همه دیوان او مدایح و مناقب حضرت مصطفی (ص) و آل اوست علیهم السلام.» (ص ۲۵۲ و نیز ص ۶۲۸). حسن اعتقاد او از این قطعه منسوب به او نیز به خوبی آشکار است:

مدحت کن و بستای کسی را که پیامبر

بستود و ثنا کرد و بدو داد همه کار

خاقانی شاعر معاصر جمال‌الدین عبدالرزاق، در ستایش پیامبر و ذکر معراج او در مثنوی تحفة العراقرین که پس از گزاردن فریضة حج و زیارت مکه مکرمه و شرح مسافرت‌های وی به عراق عجم و عرب و مکه معظمه است، می‌گوید:

میدان ازل ندیده باری بر پشت فلک چنو سواری
آن شب که سپهرش آفرین کرد

کاحسنت زمانش، هم زمین کرد
بر قمة قلّة ملک رفت تا قمة قلّة ملک رفت...
تا آنجا که در وصف راه معراج، منظومه را ادامه می‌دهد و می‌گوید:

احمد به چنین بُراق میمون

زین دار الحرب راند بیرون

ز اقلیم حدوث پر گرفته راه ملکوت برگرفته

بی پرده در آن منازل نور
با معتكفان بیت معمور
آمیخته شربت، اصفیا را
اموخته عصمت، انبیا را
بگذشته ز هفت ششدر تنگ

زندان سه بُعد و صحن دورنگ
علاوه بر آن در قصیده‌ای به نام «حرز الحجاز» در نود و
یک بیت که در کعبه سروده و با این مطلع آغاز می‌شود:
شبروان چون رخ صبح آینه سیما بینند
کعبه را چهره در آن آینه پیدا بینند
در قصیده‌ای دیگر نیز که در مدح کعبه سروده است، به
مطلع:

مقصد اینجاست ندای طلب اینجا شنوند

بختیان را ز جرس صبحدم آوا شنوند
حُسن تخلص به نعت حضرت پیغامبر (ص) جسته است.
و در طی قصیده‌ای دیگر در ستایش پیامبر گوید:

از خشکسال حادثه در مصطفی گریز

کاینک به فتح باب ضمان کرد مصطفی
شاهنشاهی است احمد مرسل که ساخت حق

تاج ازل کلاهش و درع ابد قبا
چون نوبت نبوت او در عرب زدند

از جودی و احد صلوات آمدش صدا
و در قصیده دیگری که به «کعبه» تذکار دارد، گفته است:

بر آستان کعبه مصفاً کنم ضمیر

ز او نعت مصطفای مزگا برآورم
دیبچه سراجة کل، خواجة رسل

کز خدمتش مراد مهنا برآورم
گر مدحتش به خاک سرانندیب ادا کنم

کوثر ز خاک آدم و حوا برآورم
کمال الدین اسماعیل اصفهانی فرزند خلف جمال الدین

عبدالرزاق اصفهانی نیز که به «خلاق المعانی» شهرت دارد،
مانند پدر در نعت حضرت رسول اکرم (ص) ترکیب بندی

دارد که چنین آغاز می‌شود:

ای جز به احترام، خدایت نبرده نام

وی سلک انبیا ز وجود تو با نظام

[دیوان کمال، ص ۲ تا ۸]

ستایش شاعران در وصف پیغامبر تا دوره معاصر همواره
شیوه مختار و سنت معتاد سخن‌سرایان ایرانی بوده و
مشهورترین منظومه‌های قرن اخیر، ترکیب بند معروف شاعر
استاد ادیب الممالک فراهانی (۱۳۳۶ش/ ۱۲۷۷ ه. ق) در
تهنیت ولادت پیغمبر اکرم (ص) است.

برخیز شتربانا، بر بند کجاوه

کز چرخ همی گشت عیان رایت کاوه
در شاخ شجر برخاست آوای چکاو

وز طول سفر، حسرت من گشت علاوه
بگذر بشتاب اندر از رود سماوه

در دیده من بنگر دریایچه ساوه
وز سینه‌ام آتشکده پارس نمودار...

[دیوان ادیب الممالک، ص ۵۱۱]

برگرفته از سایت کتابخانه تخصصی تاریخ اسلام و ایران

گردهمایی مکتب اصفهان

گردهمایی مکتب اصفهان در
تاریخ ۱۹-۲۳ آذرماه ۱۳۸۵ برگزار
شد. این گردهمایی طی دو روز در
تهران و دو روز در اصفهان با
شرکت گروه زیادی از هنروران
ایرانی و خارجی، شامل هشت
همایش در شاخه‌های گوناگون
هنری، ادبی و فلسفی، نگارگری،
خوشنویسی، هنرهای صناعی،

موسیقی، هنرهای نمایشی، معماری و شهرسازی، ادبیات و
حکمی - هنری برپا شد و بیش از یکصد مقاله در موضوع‌های
این همایش ارسال شد که از این میان ۳۰ مقاله طی چهار روز
در تهران و اصفهان از سوی نویسندگان و ارائه دهندگان
مقالات قرائت شد.

بهمن نامور مطلق دبیر گروه پژوهش فرهنگستان هنر،
این گردهمایی را بزرگترین فعالیت پژوهشی فرهنگستان هنر
قلمداد کرد و ویژگی آن را بررسی همه جانبه مکتب اصفهان
دوران نوزایی ایران مدرن دانست.

مراسم افتتاحیه گردهمایی مکتب اصفهان در روز
یکشنبه ۱۹ آذر در مجموعه فرهنگی هنری آسمان
فرهنگستان هنر با سخنرانی ضیاءالدین امامی آغاز شد، و در
بعدازظهر روز یکشنبه در قالب هشت همایش در هشت نقطه
به کار خود ادامه داد.

دبیرخانه گردهمایی بزرگ مکتب اصفهان در بیانیه
برپایی این همایش گفت: ایران و جهان در گذار از هزاره اول
به هزاره دوم هجری قمری تحولات شگرفی را تجربه کردند
که این تجربیات سده‌های پسین را تا به امروز متأثر ساخته
است. دوران نوینی از فعالیت‌ها و روابط فرهنگی با گسترده‌گی
و گوناگونی بی سابقه‌ای در حال شکل‌گیری بود. چنانکه

تمامی ابعاد زندگی بشری همچون هنر، تفکر، صنعت و جامعه را دگرگون می‌کرد. در چنین اوضاعی اصفهان به عنوان پایتخت صفویان انتخاب شد و در پیوند زمانی مجموعه دستاوردهای سده‌های گذشته را به شکل تکامل یافته‌ای به منصه ظهور گذارد.

برگزاری این همایش که در اصفهان ادامه داشت در دانشگاه هنر اصفهان برپا شد. در آخرین روز از این مراسم دبیر همایش طی سخنرانی خود گفت: در این همایش سعی شد که بازخوانی مجدد و عمق‌بخشی به پژوهشهای عرصه فرهنگ و هنر، بویژه نگارگری مورد نقد و بررسی قرار گیرد.

فربیا افکاری، دبیر همایش موسیقی مکتب اصفهان در مراسم اختتامیه گفت: در این همایش سعی شد تا بستر مناسبی برای پژوهش مطالعات تاریخی در موضوع موسیقی مکتب اصفهان و همچنین احیای متون منتشر نشده این مکتب ایجاد شود.

این گردهمایی پنجشنبه شب با اجرای موسیقی هندی پایان یافت.

در این جا شماری از چکیده مقالات ارائه شده این گردهمایی، تقدیم می‌شود:

معرفی و تحلیل نگاره‌های نسخه خطی ۱۰۱۷ ه. ق. اخلاق محسنی (جواهر الاسرار)

اصغر جوانی

عضو هیأت علمی دانشگاه هنر اصفهان

یکی از اهداف چنین گردهمایی‌هایی معرفی و تحلیل نسخ و نگاره‌های ارزشمندی است که تاکنون از منظر محققین و پژوهشگران دور مانده و تاکنون معرفی و تحلیل نشده‌اند. نسخه خطی اخلاق محسنی (جواهر الاسرار): ۱۰۱۷ ه. ق. که در عصر شاه عباس اول تهیه و مصور شده یکی از این نمونه‌های ارزشمند می‌باشد.

اخلاق محسنی در سال ۹۰۷ ه. ق. توسط کمال الدین ملاحسین واعظ کاشفی در دارالسلطنة سلطان حسین بایقرا نوشته می‌شود. این کتاب دارای چهل باب است و شبیه به باب منجیات احیاء العلوم غزالی است بیشتر مباحث آن به اخلاق فردی و خانوادگی اختصاص دارد که نمونه‌هایی از اخلاق ارسطو به رنگ اسلامی همراه با چاشنی عرفان آمده است. (فهرست نسخ خطی، ۱۳۶۹، ص ۴۴). تعداد متعددی از این نسخه در اواخر قرن سیزدهم در لندن، شبه قاره هند و ایران در قطع‌های وزیری و رقعی با چاپ سنگی منتشر می‌یابد.

نسخه مورد نظر به شماره ۱۱۵۶۲ در کتابخانه ابن مسکویه اصفهان، به خط نستعلیق خوش و به خط اصلح کرمانی در سال ۱۰۱۷ ه. ق. در دارالسلطنة هرات نوشته و مصور شده است. قطع این کتاب ۱۵×۲۵ سانتیمتر با ۴۷۵ صفحه و هر صفحه ۱۲ سطر می‌باشد که تمام صفحات با خط کشی دقیق روی کاغذ اصفهانی ضخیم تزیین شده، جلد این نسخه ساغری مشکی است. از ویژگی‌های این نسخه، یک سرلوحه مذهب بسیار ظریف و چهارنگاره در ابعاد ۷×۱۶ سانتیمتر می‌باشد که بدون رقم می‌باشد.

نگارنده بر این عقیده است که این نسخه به حمایت شاه عباس اول در سالهایی که در خراسان بوده تهیه شده است. لذا فضای نگاره‌های این نسخه تلفیقی است از ویژگی‌های مکاتب نقاشی مشهد و اصفهان، بنابراین ضمن تلاش در شناسائی و معرفی نقاش این نگاره‌ها، براساس تحلیل عناصر نشانه‌های مکتب مشهد و اصفهان معرفی و تحلیل می‌گردد.

نسخه خطی مصور شاهنامه (تاریخ ۱۰۲۱ ه. ق/ ۱۶۱۲ م)

امیرحسین ذکری

پژوهشگر هنرهای شرقی و اسلامی از مالزی

کلکسیون نسخ خطی انستیتوی بین‌المللی اندیشه و تمدن اسلامی (آی.اس.ای.سی) آی.آی.یوام، در کوالالامپور مالزی میزبان شاهنامه ارزشمندی به تاریخ ۱۰۲۱ هجری قمری است. این مجلد زیبا به خط نستعلیق استادانه ابن حسن (یا محسن) الکرمانی نگاشته شده و تاریخ ۱۴ شوال ۱۰۲۱ ه. ق. (۸ دسامبر سال ۱۶۱۲ م) را دارد، با سرلوحه زیبایی به رنگ لاجوردی و طلایی آغاز می‌گردد.

نسخه خطی با ۲۹ نقاشی مینیاتور بی نظیر به سبک مکتب اصفهان مزین شده است. طرحها، ترکیب رنگ و طراحی‌ها شباهتهای آشکاری با سبک معین مصور دارد و به نظر بیانگر آن است که شاید برخی از این مینیاتورها در حدود میانه قرن هفدهم تکمیل شده‌اند.

این نسخه خطی شاهنامه نسبتاً اوضاع خوبی دارد. تصاویر، کیفیت ابتدایی خود را حفظ کرده‌اند، گرچه چهره برخی شخصیتها در قرون ۱۸ و ۱۹ رنگ آمیزی شده. نیز برخی صفحات مجدداً درست شده‌اند.

معرفی آثار نگارگری مکتب اصفهان در فرانسه

فرانسیس ریشار

رئیس سابق بخش هنرهای اسلامی موزه لوور

این مقاله به معرفی آثار نگارگری مکتب اصفهان که در موزه لوور، کتابخانه ملی فرانسه ساختمان نسخه‌های خطی و مرکز هنرهای زیبا در بخش گرافیک موجود است می‌پردازد. در این پژوهش علاوه بر معرفی این آثار اطلاعاتی از قبیل محل نگهداری، شماره اثر، قطع، تعداد صفحات، مضمون اثر، عنوان و نیز خریدار (و احتمالاً فروشنده آن) اشاره شده است. در این تحقیق حدود ۱۵۰ اثر از این نگاره‌ها مورد بررسی قرار گرفته‌اند. به نظر می‌رسد این تحقیق قابل گسترش بوده، می‌بایستی سیاری از موزه‌ها و مجموعه‌های هنر نیز مورد جستجو و تحقیق قرار گیرند.

نگاره‌های معراج حضرت رسول (ص)، خمسه نظامی طالب‌لایا (۱۰۷۶-۱۰۷۸ ه.ق)

هلنا شین دشتگل

کارشناس ارشد پژوهش هنر

در نیمه دوم سده یازدهم هجری قمری مقارن با سلطنت شاه عباس دوم ۱۰۵۲ - ۱۰۷۷ ه.ق. / ۱۶۴۲ - ۱۶۷۷ م. نقاشی ایرانی از تنوع قابل ملاحظه‌ای برخوردار بود.

جمله‌های شاخص موضوعهای دنیوی با نمایش بازتابی از صحنه‌های ادب فارسی و رویکرد به معیار جدید زیبایی و تناسب در شماره از نقاشی‌های متأخر عهد، انعکاس یافته است.

در این میان، انگاره‌های دینی از مدارک با اهمیت مطالعه در تاریخ نقاشی عصر صفویان بشمار می‌آید که به تدریج نسبت به دیگر موضوعات نقاشی برتری یافتند.

این نوع از مضامین پیوندی ژرف با فرهنگ دینی مزبور برقرار کرده، و وقوع دگرگونی‌های درباری شاه عباس دوم و عدم توجه و بی‌علاقگی وی به کتاب‌پردازی، شمار اندکی از نسخه‌ها را تحت نفوذ سبک اصفهان و متمایز از سبک درباری پدید آورد. این گونه آثار اغلب به سفارش امرای محلی، صاحب مناصب دیوانه‌ها و اشراف تهیه شده و سلیقه عامه در خصوص تصویرسازی کتابهای شاعرانی چون فردوسی، نظامی و جامی، بیشتر مقبول آمده است.

در این میان، موضوع معراج پیامبر اکرم (ص) به منظور مصورسازی سرآغاز بسیاری از دیوانهای خطی، و لابلای دیباچه‌های منظوم منظومه‌های شاعران و ادیبان به مراتب با پیشرفتهای درخور توجهی، همراه بوده، و در راستای فرهنگ و باورهای دینی عهد صفویان راه تکامل پیمود. بازتاب تمثیلی حدیث معراج در نسخه‌های خطی و مصور

دیوانها با توجه به جهت‌گیری مذهبی و در جهت توصیف حمد و ستایش باری تعالی و نعت حضرت محمد (ص) قرار گرفت و چون سنت تصویری در نقاشی‌های صفوی (به ویژه در نسخ نظامی و جامی)، رونق بسیار یافت. ...

شاهنامه مصوری از سال ۱۶۳۰، تلاقی گاهی از اصفهان، شیراز و یزد

شیراز کنبی

پژوهشگر هنر اسلامی از انگلیس

اخیراً شاهنامه مصوری در لندن در معرض فروش قرار گرفت که حاوی کمیاب‌ترین مجموعه بود، اسامی حامیان، کاتب، هنرمند نقاشی و تذهیب کار همچنان دو تاریخ، یکی متعلق به کاتب و دیگری به جا نهاده توسط نقاش در آن مشاهده می‌شود.

بسیار و شش نقاشی، اثر معین مصور است، چهره‌ای برجسته در اجتماع هنرمندان اصفهان در قرن ۱۷ از دو نوشته که تاریخ نسخه خطی را ۱۶۳۱ م / ۱۰۴۰ ه.ق تعیین می‌کنند. این قدیمی‌ترین نسخه خطی نقاشی‌ها را در مقایسه با نقاشیهای شاهنامه‌ای بعدی معین و با طراحی‌ها و نقاشی‌های دهه ۱۶۳۰ تجزیه و تحلیل می‌کند. به علاوه تذهیب کاری ملا مؤمن شیرازی در ردیف نوآوری‌هایی که در عهد شاه عباس اول در سبک تذهیب نسخه‌های خطی رخ داده است، جای می‌گیرد. کاتب، محمد صلیح بن غیاث‌الدین محمد الکرمانی ممکن است پسر غیاث‌الدین سبزواری، شاگرد میر سید احمد باشد که در سال ۱۵۹۱ م / ۱۰۰۰ هجری فوت کرده است. اگر چنین باشد او باید الگوی پشت صحنه بسیاری از خطاطان و هنرمندان دوره صفویه باشد که پدرانشان در میان دربار به کار گماشته شدند. در آخر مقاله درصد تدارک اطلاعاتی درباره حامی این اثر می‌باشد.

مهرها و نوشته‌های انتسابی و نقاشی‌های موجود در کتابخانه سلطنتی شاه عباس اول

محمد معمارزاده

عضو هیأت علمی دانشگاه الزهرا

برای مطالعه نقاشیهای ایرانی و تعیین دقیق تاریخ پدید آمدن آنها، محققان به شیوه‌های مختلف سبک شناختی متوسل می‌شوند اگرچه این شیوه در تعیین تفاوتها و مشخصات خاص هر مکتب راه گشاست، ولی اختلاف نظرهایی نیز در این مورد وجود دارد. با مطالعه مهرهای

داستان کتیبه تکیه میرفندرسکی

احسان روح الامین

کتیبه تکیه میرفندرسکی تنها کتیبه به خط میرعماد حسنی قزوینی است که در دوره صفویه بین سالهای ۱۰۰۸-۱۰۲۴ ه.ق. نوشته شده. احتمالاً بین ۱۰۰۸-۱۱۹۳ ه.ق. بر دوال ایوان جبهه غربی تکیه میرفندرسکی گجبری شده است. پس از انجام مطالعات کتابخانه‌ای (شامل مطالعات تاریخی و فن‌شناسی) که کلید اصلی ما در پی بردن به اصالت تاریخی این اثر است و انجام مطالعات آزمایشگاهی بر روی رنگدانه‌ها و شناسایی ساختار رنگ‌های آلی به کار برده شده در تزئینات کتیبه به وسیله دستگاه IR و همچنین تجزیه شیمیایی ترکیبات به کار برده شده در ساختار در کتیبه به وسیله دستگاه XRD، به کمک میکروسکوپ متالوگرافی اقدام به لایه‌نگاری رنگی از داخل و خارج کادربندی کتیبه شده و نتایج حاصله با مشاهدات به دست آمده از لایه‌نگاری کتیبه الحاقی (در همان ایوان) مقایسه گردیده است تا بتوان در نهایت با جمع بندی مطالعات ارائه شده درجه‌های تازه در شناسایی هرچه بهتر این میراث گران‌قدر باز کرد.

گونه‌شناسی کتیبه‌ها در معماری صفوی

مهدی مکی نژاد

عضو هیأت علمی فرهنگستان هنر

کتیبه‌نگاری، سنتی کهن در هنر و معماری ایران است. کتیبه‌های مشهور بیستون، تخت جمشید، کتیبه‌های شوش و همدان نمونه‌ای از اسناد محکم و بخشی از هویت فرهنگی و تاریخی ایران به حساب می‌آیند. از این حیث کتیبه‌ها ارزش و اهمیت زیادی در معماری دوره اسلامی ایران دارند. از جمله اینکه حامل معنی و انتقال پیام از طریق خطوط و نوشته‌ها هستند. دوم اینکه به لحاظ تاریخی اطلاعات مستند مهمی در اختیار ما می‌گذارند. سوم جنبه‌های زیبایی‌شناسی خطوط کتیبه‌هاست که دارای مبانی و قواعد و اصول خاصی می‌باشد. در معماری صفویه انواع و اقسام کتیبه‌ها بکار رفته است. این کتیبه‌ها را می‌توانیم براساس نوع خط؛ ثلث، نسخ، نستعلیق، بنایی و... یا جنس و مصالح آنها؛ کاشی، سنگ، آجر، گچ و... و موضوعات کتیبه‌ها شامل: آیات قرآنی، احادیث و روایات، مدح و ستایش بانیان بنا و حاکمان، متن وقف نامه‌ها و... تقسیم بندی نمائیم. در دوره صفوی بیشترین کاربرد خط در کتیبه‌ها مربوط به خط ثلث می‌باشد. هرچند از خطوط دیگر مثل نستعلیق نیز استفاده شده است. در نوع مواد و فنون و

متفاوت شاه عباس اول و نقش آنها بر روی این تصاویر مشخص گردید که اگر چه حضور آنها بر روی اثر می‌تواند به تاریخ خلق آن اشاره داشته باشد اما نمی‌توان به نتیجه‌گیری قاطعی در این مورد دست یافت و انتساب‌های نوشته شده در حاشیه تصاویر نیز همراه با مطالعات سبک شناختی، می‌توان پرده از ابهام بسیاری از تصاویر برداشته و اطلاعات منحصر بفردی را در مورد فضاهای هنری عصر صفوی و هنرمندان شاخص آن در اختیار محققان قرار دهد. از جمله اینکه نیمه اول قرن هفدهم در اصفهان از نظر استاد متغیر و غنی بوده و دیگر با یک شخصیت محوری (رضا عباسی) تفسیر نمی‌شود.

حافظ ایرانی در کتاب موسوم به مشاهیر الشعرا نوشته اشیش چلبی

جاندا نموغلو

پژوهشگر هنر از کشور ترکیه

از قرن ۱۵ تا قرن ۱۷ شعرا، محققان و هنرمندان معروف بسیاری در ایران زیسته‌اند ولی متأسفانه تنها دو تن از آنها در این نسخه خطی به تصویر کشیده شده‌اند: (این تنها نسخه موجود از این کتاب همراه با تصاویر در جهان است) عارف فتح الله چلبی و حافظ ایرانی. خصوصیات دستنویسی که حاوی تصاویر است به این قرار است:

مکان: کتابخانه میلت (فاتح، استانبول) ای. ای تاریخ ۷۷۲ ه.ق. اسم نسخه خطی: مشاهیر الشعرا نویسنده: پیرمحمد اشیش چلبی (۹۷۹/۹۲۶-۱۵۲۰/۱۵۷۲) دو نسخه خطی از آن به جا مانده است. تاریخ نسخه نامعلوم. ولی اشیش چلبی اولین نسخه از آن را به سلطان سلیم خان دوم تقدیم نمود پس باید در سال ۹۷۴/۱۵۶۶ م نگاشته شده باشد.

زبان: ترکی. خصوصیات صحافی: ۱۴۹×۲۴۷ میلی متر. ۷۸۲ صفحه است. بخش نوشته شده در صفحه ۸۶×۱۷۹ میلیمتر است این بخش با دو کادر به رنگ طلایی احاطه شده است. در هر صفحه ۲۳ سطر وجود دارند.

نوع خطاطی: نسخ. خصوصیات صحافی: با چرم جلد شده. مطالعات. قاب بندی تزئینی مدور در مرکز با انواع گوناگون گل (ختایی) و برگها و شاخه‌ها احاطه شده است. (سبک تزئین نمایانگر خصیصه‌های هنر عثمانی در قرن ۱۶ است).

کل نسخه خطی: فهرست بیست صفحه نخست را در بر می‌گیرد.

قرآن کریم و ادعیه مختلف پوشیده شده. این پیراهن، مربوط به سده یازهم هجری بوده که در شهر اصفهان تولید شده است. این نمونه در موزه ایران باستان نگهداری می‌شود.

گونه‌شناسی هنر جلدسازی در دوره صفویه

مصطفی رستمی

عضو هیأت علمی دانشگاه مازندران. دانشجوی دکتری پژوهش هنر

در فرهنگ و تمدن ایران بزرگ - بویژه دوران اسلامی - جلدسازی به عنوان یکی از شاخه‌های مهم هنر کتاب آرایی و کتاب سازی، از موضوعات ثمربخش تاریخ تمدن عالم اسلام محسوب می‌شود که توانسته با نفوذ معنوی خود حتی در تاریخ تمدن جهان تأثیر بسزایی بگذارد.

دوره صفویه در میان دولتهای اسلامی ایران، یکی از فرصتهای طلایی و توانمند و در جهت رشد و شکوفایی هنر کتاب آرایی - بخصوص تجلید - است. شکوفایی شیوه‌های تجلید گذشته، خلق روشهای جدید و نیز تنوع فراوان در کاربرد مصالح گوناگون و طرحهای بدیع در جلدسازی، برتری نفاست جلد کتابها و نسخه‌های این دوره بر دوره‌های قبل از خود را دو چندان کرده است.

تأملی بر رساله بهجة الروح و مقایسه آن با دیگر رسایل عصر صفوی

دکتر آنا بلینسکا

استاد دانشگاه، پژوهشگر و مترجم آثار رسالات موسیقی فارسی

رساله بهجة الروح یکی از رسایل و منابع مهم موسیقی است. در این رساله به تحلیل نظریات مختلف موسیقایی پرداخته شده و دارای سه بخش می‌باشد. بخش اول با مضمون عرفان مذهبی، بخش دوم مباحث هستی‌شناسی و بخش سوم تئوری موسیقی، در مقاله مورد نظر به مقایسه مضامین رسالات عصر صفوی با رساله بهجة الروح پرداخته و ویژگی‌های هر یک بیان شده است.

ساقی‌نامه، مغنی‌نامه ساختاری ادبی و موسیقایی و رواج آن در عهد صفوی

منصوره ثابت زاده

دکترای ادبیات، عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد واحد جنوب

اهمیت تاک و ستایش آن در فرهنگ ایرانی و سایر

شیوه‌های کار، روش کاشی کاری هفت رنگ به دلیل سهولت و سرعت انجام کار، بیشترین کاربرد را در تزئینات معماری داشته است. از فنون دیگر کاشی کاری مانند کاشی کاری معرق نیز در اماکن بخصوص مانند مسجد شیخ لطف الله اصفهان استفاده شده است. موضوع کتیبه‌های کاروانسراها عموماً در شرح بانیان و پادشاهان وقت است و محل قرارگیری کتیبه‌ها بالای در اصلی و ایوان ورودی می‌باشد. فضای کتیبه‌ها عموماً فقط با خطوط پر نمی‌شده، بلکه نقش و نگارهای دیگری نیز برای زیبایی استفاده می‌شده است. این عناصر تزئینی عبارت‌اند از: گلها، برگها و نقوش اسلیمی و ختائی، در دوره صفوی بر خلاف دوره تیموری که قسمت بالایی کتیبه‌ها با خطوط کوفی مزین می‌شد، در این دوره فضای بالای کتیبه‌ها یا با نقش و نگار و یا خود خط همه فضا را پر می‌کرده است. از کتیبه نویسان مشهور دوره صفوی می‌توانیم به علیرضا عباسی، محمدرضا امامی، محمد صالح اصفهانی اشاره کنیم.

نقوش نوشتاری در البسه و معرفی سه نمونه در دوره صفوی

نسرین جاویدنیا

کارشناس ارشد مرمت اشیا فرهنگی

گسترش اسلام در ایران و رسمی شدن مذهب شیعه در دوره صفویه، موجب تحول نگرش در آثار هنری و ایجاد نقوش، طرحها و رنگهایی شد که پیش از این دیده نمی‌شد. از جمله این موارد توجهی است که ایرانیان در کتابهای خطی داشته‌اند که هیچ یک از سایر ملل به پای آنها نمی‌رسند و این اهمیت به دلیل حضور و تقدس کلام خداوند می‌باشد. خطاطان به دلیل نوشتن قرآن مورد احترام علما، امرا و سلاطین بوده‌اند. لذا پیشرفت فراوانی در این هنر دیده می‌شود. اهمیت کتابت، موجب استفاده از آن در سایر آثار هنری می‌شود؛ از جمله منسوجات، پیراهن‌های حاجات که دارای نامهای دیگری مانند: فتح، نادعلی، طلسمات، بخت و... می‌باشد؛ لباسی آیینی است که با آیات قرآن و اسماء خداوند، ادعیه، جداول طلسمات و... پوشیده شده است. این آثار در دوره صفویه دیده می‌شود. سه نمونه از این البسه که قدیمی‌ترین آن را نیز شامل می‌شود در این مقاله معرفی می‌گردد. قدیمی‌ترین نمونه این پیراهن توسط یکی از هنرمندان درباری به نام دوست محمد شکل می‌گیرد. اثر دیگر مربوط به شاه عباس صفوی می‌باشد. نمونه‌ای دیگر از آنها پیراهن نادعلی می‌باشد که تقریباً تمام سطح آن از آیات

فرهنگها و ادیان باستانی بسزاست.

توصیف ساقی و پیاله و می در ادبیات فارسی، گلایه از بی اعتباری دنیا و روزگار و معشوق و اندوه و غم در طی سیر تحولی خود با مفاهیم عرفانی و مذهبی و بیان شوق و جذبۀ عارفانه و در عهد صفوی با مضامین مذهبی در هم آمیخته و ساقی نامه را جولانگاه تلفیقی از اندیشه‌های ایرانی - اسلامی ساخته است. رواج ساقی نامه‌های مستقل پس از قرن دهم به سبب استقبال اغلب شاعران تداوم یافت و در قرن یازدهم و در عهد صفویه به اوج شکوفایی تعدد و تنوع خود رسید.

ساقی نامه در فرهنگ ایرانی از آنجا اعتبار و اهمیت می‌یابد که به جز ساختاری شعری، ساختاری موسیقایی محسوب می‌شود که در ردیف دستگاهی ایران با تلفیقی استادانه از شعبه موسیقی تاکنون اجرا شده است. در شعبه دوم موسیقی شش مقام ماوراءالنهر ساقی نامه با ریتمی خاص نمایانگر آن است که حتی اگر به تنهایی اجرا گردد با اشعار شاعران پارسی به خصوص عهد صفوی و سبک هندی در تاجیکستان و با اشعار ترکی در ازبکستان اجرا می‌گردد.

ساقی نامه یکی از حلقه‌های برجسته فرهنگی است که مردمان فارسی زبان و مسلمان ایرانی و ملل هم فرهنگ را بهم می‌پیوندند.

موسیقی درمانی در پزشکی نگاشت‌های صفوی

سید حسین رضوی برقی

پژوهشگر متون

در دوران صفویه و به ویژه پس از تاختگاه شدن اصفهان، دانش پزشکی و داروسازی در ایران از پیشرفته‌ترین نظام‌های طبّی روزگار خود می‌شود. برترین پزشکان دربار عثمانی و هندوستان از ایرانی تبارانند که بدانجا کوچیده‌اند. در همسنجی با تراز پزشکی در اروپا، سده شانزدهم و هفدهم میلادی، دوران شکوفایی این دو دانش در ایران به شمار می‌آید. شاید کارنامه آماری پژوهش‌های پزشکی پارسی نگاشت دوره صفویه رتبه اول تاریخ علم ایران را به خود اختصاص دهد که گرایش به ارائه دیدگاه‌های نو سبب گردید که در درمان بیماری‌ها و پیشگیری از آنها از شیوه‌های غیرپزشکی به ویژه موسیقی کمک گرفته شود. شاید شکوفایی سیاسی و اقتصادی و اجتماعی ایران و تلاش فرمانروایان صفوی در سده دهم و یازدهم هجری در این امر بی‌تأثیر نبوده است. گرچه پیش از این دوران در آثار بزرگانی چون رازی و ابن سینا و جرجانی به تأثیر موسیقی اشاراتی

شده. اما چند از تن از جمله عین الملک شیرازی و علی افضل قاطع قزوینی در آثارشان به این زمینه پرداخته‌اند. این دو تن که بیشتر نوشته‌هایشان در فاصله ۱۰۵۲ - ۱۰۵۸ هـ. نگارش شده بیشتر آثار به جای مانده‌شان به فارسی نوشته شده است. علی افضل قزوینی در یکی از تألیفات خود به نکته جالبی اشاره می‌کند. از جمله اینکه زمانی که به تأثیر سفر بر سلامتی می‌پردازد یادآور می‌شود یکی از چند گروهی که سفر آنها با آرامش و آسایش همراه است اهل موسیقی‌اند که هنر آنها همه جای جهان مخاطب دارد و مردمان به گردش‌شان حلقه می‌زنند، که کمتر رشته‌ای این چنین است. این دو تن برای کسانی که از اختلالات خواب و آشفتگی ذهنی و اضطراب رنج می‌برده‌اند از تأثیر موسیقی سخن گفته‌اند. حتی گاهی در متون حکماء و پزشکان به مواردی بر می‌خوریم که از اثر بخشی رنگ جامه، دیوار و سقف اتاق‌ها بر ذهن و روح یاد کرده‌اند. از جمله اینکه توصیه می‌شده به هنگام مراسم شادی بخش از لباس‌های با رنگ روشن و به ویژه سرخ رنگ استفاده شود. در بخش پرورش نوزاد صحیح و سالم نیز معتقد بودند که نوزاد به هر نسبتی که برای جنین‌دین و گوش دادن به موسیقی آمادگی بیشتر پیدا کند تن و روانش برای ورزش‌های بدنی و روانی آمادگی بیشتری می‌یابد. در درمان بیماری‌های مالیخولیایی نیز استفاده از موسیقی توصیه شده است. از جمله یادآور شده‌اند که بعضی از شیفته شدگان با طرب و سماع آسودگی می‌یابند.

بررسی و معرفی رساله‌ای در معرفت موسیقی مربوط به عصر صفوی

سیده ساحل قافله باشی

کارشناس موسیقی

مقاله حاضر به معرفی و بررسی و تصحیح پنج نسخه از رساله‌ای در معرفت موسیقی از مؤلف ناشناس مربوط به عصر صفویه می‌پردازد. این رساله که شامل هفده فصل، یک مقدمه و خاتمه است به مبادی علم موسیقی، تقسیم‌دستان و تعریف ابعاد بیان پرده‌ها، آوازها و نسبت آن با بروج و کواکب و اقالیم سبیه و اقوام مختلف و همچنین ایقاع اصول و معرفت سماع می‌پردازد که از جمله مسائل مهم و ناشناخته دوره صفویه است. علاوه بر آن بیان نکاتی در باب تصحیح این نسخه خطی، با تأکید ویژه‌ای به جداول تقسیم‌دستان و تعریف ابعاد در این رساله می‌پردازد که حاوی نکات بدیع و مهم موسیقایی است.

بنیانگذار خاندان صفوی، شاه اسماعیل (۱۴۸۷ - ۱۵۲۴) هنرمندان باقی مانده از عصر تیموری را از هرات جمع آوری کرده و به همراه سایر هنرمندان در تبریز گرد هم آورد. (۲۱۹) (Mutercim)

بدین ترتیب تجارب ارزنده موسیقیدانان تیموری به عصر صفوی‌ها انتقال یافت. حکمرانان صفوی جهت‌گیری‌های متفاوتی را در زمینه موسیقی از خود نشان دادند. در بین آنها می‌توان از کسانی نام برد که موسیقی را تا آنجا ممنوع کردند که حکم دادند هر دستی که سازی را بزند باید قطع گردد. پس از شکست شاه اسماعیل از سلطان سلیم در سال ۱۵۱۴ م (در چالدران) سلطان سلیم تاجران و موسیقیدان تبریزی را به استانبول آورد. جالب است که اکثر آنها کسانی بودند که توسط شاه اسماعیل از هرات به تبریز آورده شده بودند.

پس از آنکه پسر عبدالقادر مراغه‌ای و نوه‌اش در زمان سلطان مراد دوم به پایتخت عثمانی‌ها، بورسا می‌روند، در سایه موسیقی شناسانی که از هرات به تبریز و از تبریز به استانبول برده شده بودند، نطفه‌های موسیقی جهان اسلام بسته شد. (ماوراء آسیا، ایران، آسیای صغیر)

در اواسط قرن ۱۶ پس از آنکه شاه طهماسب (۱۵۱۴ - ۱۵۷۶) از حمایت هنرمندان موسیقی دست برداشت، نزدیک به یک عصر زمان ممنوعیت موسیقی آغاز شد. علیرغم این موسیقی هرات و سمرقند (نوعی موسیقی درباری) به دربار شاه عباس اول رسید. پس از این دوره است که موسیقی شناسان اعتبار خود را از دست دادند. از اوایل قرن ۱۷ آرام آرام مفهوم «دستگاه» بجای مفهوم پیش از خود یعنی «ردیف» نشست. این دگرگونی یکی از دگرگونی‌های اساسی و پایه‌ای موسیقی به شمار می‌رود.

امروزه در موسیقی ایرانی عناصر بسیار کمی از موسیقی عصر صفوی زیست می‌کند. عثمانی‌ها که به موسیقی شناسان ایرانی لفظ «عجمی‌ها» داده بودند، توانستند به حد وفور از وجود ایشان در ترویج و گسترش و بلوغ موسیقی خویش بهره‌ها ببرند. (امروزه در فرهنگ ترکها، به بیگانه یا خارجی عجم گفته می‌شود).

می‌توان ادعا کرد موسیقی عثمانی به موسیقی عصر نزدیک تر است، حتی نزدیک تر از موسیقی ملی ایرانی...

تذکره نویسی فارسی و اطلاعات آماری درباره موسیقی و شاعران موسیقیدان (در دوره صفویه)

علی میرانصاری

عضو هیأت علمی مرکز دایرةالمعارف بزرگ اسلامی

تاریخ هزار ساله ادب فارسی، شاهد پیوندی ناگسستنی میان شعر و موسیقی است؛ پیوندی که هیچ گاه از یکدیگر جدا نشده و انفکاک نپذیرفته است. این پیوندگاه میان سروده‌های یک شاعر یا نوازنده‌ای چرب دست برای (مجلس آرائی) بزرگان و یا قوالی صافی دل جهت جوشش محفل صوفیان برقرار می‌گشت. گاهی این پیوند در وجود یک نفر تجلی می‌یافت و شاعر در کنار سرودن شعر، به نواختن و یا خواندن هم می‌پرداخت. بی تردید بهترین نمونه این گونه شاعران، ابوعبدالله رودکی است که شعر و موسیقی، هر دو را در خود فراهم آورده بود. آن جا که می‌خواست امیر سامانی را برانگیزد تا به بخارا باز گردد، موسیقی را چاشنی سروده خویش ساخت تا تأثیری دو چندان بر امیر برجا نهد. پس، به قول نظامی عروضی، «چنگ برگرفت و در پرده عشاق، این قصیده آغاز کرد:»

بوی جوی مولیان آید همی یاد یار مهربان آید همی
تأثیر این سرودن و نواختن رودکی به درجه‌ای بود که گویند: «امیر چنان منفعل گشت که از تخت فرود آمد و بی موزه، پای در رکاب خنگ نوبتی آورد و روی به بخارا نهاد.»

در دوره صفویه، با وجود اعمال برخی از سیاست‌های دولتی که انتظار می‌رفت نتیجه آن محدودیت‌هایی برای گسترش شعر و موسیقی باشد؛ دامنه رشد این دو، نه تنها محدود نشد که پیوند آنها از اشکال و تنوع بیشتری برخوردار گردید و شاعران هم توجه ویژه‌ای به موسیقی مبذول داشتند. از باب مثال، برخی از ایشان به طور نظری با این هنر آشنا گشتند و برخی دیگر هم نه تنها از نظریه‌های این فن آگاه بودند، بلکه با چربدستی نواختن برخی از آلات موسیقی را فرا گرفتند. به عنوان مثال می‌توان از افراد مختلفی نام برد مانند: میرزا حسابی، سالم کاشانی، افضل دوتاری، حافظ محمدجان کاشی، حافظ سلطان محمد علوی و ملاعلی تن ادواری و...

در مقاله‌ای که ارائه شد، میزان ارتباط و پیوند شاعران دوره صفویه با موسیقی و وضعیت موسیقی در این دوره بررسی خواهد شد. این تحقیق بر پایه تذکره‌های مهم این دوره مانند مجالس النفاثس، تذکره میخانه، تذکره نصرآبادی، تذکره خلاصه الاشعار، سلم السماوات، عرفات العاشقین و هفت اقلیم صورت خواهد گرفت.

روضه الشهداء و متون تعزیه

داود فتحعلی بیگی - پژوهشگر و مدرس دانشگاه سوره

روضه‌الشهداء، اثر ملاحسین واعظ کاشفی سبزواری (متوفی به سال ۹۱۰ ه.ق) مقتلی است که سبک و سیاق نگارش آن داستان گونه است و به دلیل جاذبه‌هایی که دارد طرف توجه راویان و گویندگان واقعه کربلا قرار گرفت. به نحوی که در منابر و مجالس وعظ و بزرگداشت قیام عاشورا خوانده می‌شد. تا جایی که شاخه‌ای از نقالی تحت عنوان روضه‌خوانی معمول و مرسوم گردید.

شاید کسانی که اقدام به سرودن مجالس تعزیه نمودند، همگی اقبال و امکان دسترسی به کتاب روضه‌الشهداء را نداشتند. اما به دلیل خوانده شدن آن کتاب در منابر و مجالس، روایت‌های آنرا شنیده‌اند. که این امر خود یکی از مهمترین دلایل تاثیرگذاری کتاب روضه‌الشهداء بر مجالس (نسخ) شبیه خوانی می‌باشد.

علیرغم دانستن این فرضیه که به حق و به جا نیز هست، در خصوص چگونگی تاثیرگذاری کتاب روضه‌الشهداء، بر پیدایش و سرایش متون تعزیه، پژوهش ویژه‌ای صورت نگرفته است. خصوصاً اینکه اهتمام به چنین امری مستلزم اشرف و آگاهی نسبت به نسخ و مجالس تعزیه است.

اهمیت نقش روضه‌الشهداء در قلمرو شبیه‌خوانی موقعی بیشتر نمود پیدا می‌کند که می‌بینیم منشأ و منبع بعضی از قصص تعزیه یا گوشه‌ای از مجالس تعزیه مثل کلبی به نقل از روضه‌الشهداء به دست شبیه‌نامه‌نویس رسیده است. همینطور برخی از حوادث یا گفتگوهای موجود در متون شبیه‌خوانی تحت تأثیر عبارات و قصه‌پردازی در روضه‌الشهداء شکل گرفته‌اند. حتی به نظر می‌رسد که شیوه گریز زدن یا قصه در قصه و ذکر مصیبت کربلا در مجالس مختص به زندگانی انبیاء (مانند جدائی یوسف از یعقوب (ع) یا ذبح اسماعیل به دست حضرت ابراهیم (ع) و...) متأثر از شیوه روایتی روضه‌الشهداء باشد.

بررسی و تحلیل اصول فرهنگ نویسی در بهار عجم

سیده نرگس رضایی

دانشجوی دکتری زبان و ادبیات فارسی دانشگاه تربیت مدرس

بهار عجم از جمله فرهنگ‌هایی است که در شبه قاره نوشته شده است. این فرهنگ را رای تیک چندبهار در قرن دوازدهم تدوین کرد. هدف از این تحقیق، تحلیل ساختار

فرهنگ بهار عجم بر اساس اصول فرهنگ نویسی است. در این مقاله ضمن توصیف ساختار این فرهنگ در بخشهای مدخل، تلفظ، مباحث ریشه شناختی، نکات دستوری، معانی، شواهد و منابع، معایب آن نیز ذکر خواهد شد. برای تحلیل آماری سیصد مدخل از بابهای «ب»، «س» و «م» انتخاب شده است.

ششمین کنفرانس دوسالانه پژوهش‌های ایرانی (The sixth Biennial of Iranian studies)

ششمین کنفرانس دوسالانه پژوهش‌های ایرانی در سوم تا پنجم آگوست ۲۰۰۶ م/ ۱۲ تا ۱۴ مرداد ۱۳۸۵، در مدرسه مطالعات شرقی و آفریقایی دانشگاه لندن (SOAS) برگزار شد. همزمان با برگزاری کنفرانس چکیده‌های سخنرانی‌های ارائه شده در کنفرانس در قطع بزرگ و در ۳۰۰ صفحه به انگلیسی منتشر شد. در این جا ترجمه شماری از چکیده‌ها که مرتبط با مسائل متن پژوهی و نسخه‌شناسی است تقدیم می‌شود:

روایت کهن فارسی از اصول هندسه اقلیدس

سونیا برنتیس، دانشگاه آفاخان، انگلستان

متن کهن فارسی از اصول اقلیدس بسیار مرتبط با شکل انتقال یافته آن از عربی به ایران، آسیای مرکزی و هند است. متن مورد بحث نه یک مبدأ بلکه مبادی چندگانه داشته، یعنی به رغم ویرایش عربی خواجه نصیرالدین

طوسی از آن اصول و تأثیر بنیادی و فراگیری که بر روایت فارسی متن مذکور نهاده است، با این حال، این ویرایش تنها نسخه عربی ترجمه شده به زبان فارسی نبود. به دلیل تأثیر بنیادی آن بر دیگر انواع متون ریاضی، چنین به نظر می‌رسد که هیچ اختلاف شاخص زبانشناختی بین این متون وجود نداشته باشد. در سطح عرفی نیز متون فارسی همچون متون عربی در فضاهای گوناگون به حیات خود ادامه داد- در دربارها، مدارس و حوزه‌های علایق فردی. مقاله حاضر در این باره بحث می‌کند که آیا این توازی خطوط کلی در دو زبان در یکدیگر ادغام می‌شوند، یا دست کم زمانی که از دیدگاه‌های جزئی و تفصیلی گوناگون به روایت متن در دو زبان

تولد نوزاد به شیوه سزارین آن چنان که در هنرهای اسلامی بازتاب یافته است: تصاویر نسخه‌های خطی شاهنامه فردوسی

رایزا امیریکیان، دانشگاه ایالتی ایروان، ارمنستان

مقاله حاضر اختصاص دارد به بررسی دیدگاه‌های اسلامی درباره عمل طبی معروف به سزارین، آنچنان که در هنرهای بصری انعکاس یافته است. قصد من آن است تا بر خلاف زمینه حلقه‌های تصویری نسخه‌های متعدد شاهنامه فردوسی در مجموعه‌های مختلف سراسر دنیا، این پدیده را بررسی نمایم. طبابت در اوایل دوره اسلامی آمیخته‌ای بود از علم طب یونانی، ایرانی، یهودی و هندی، در کنار طبابت بومی عربی. مسلمانان نوع خاص خویش از عمل سزارین را داشتند، و در قرون وسطی آنها اولین کسانی بودند که در این موضوع به نثر و شعر مطلب نوشتند و عمل سزارین در تصاویر متون و تألیفات محققان آنها همچون الگو و طرح و نگاره ارائه شد، و در شکل تصاویر مینیاتوری نیز به شعر، نثر و کتابهای آموزشی افزوده شد. به عنوان یکی از اولین تصاویر از این عمل طبی در کتابها دست کم پانصد سال پیش از دیگران، می‌توان به تصویر مینیاتوری در یکی از نسخه‌های بسیار کمیاب از کتاب بیرونی (۹۷۳ - ۱۰۸۴ م) به نام الآثار الباقية عن القرون الخالية، در کتابخانه دانشگاه ادینبورو (۶۱) اشاره کرد. فردوسی نیز در شعر خود تولد رستم را به این سان توصیف می‌کند. در تصویرنگاری از این موضوع، زبان بصری بسیار نزدیک به متن اصلی شاهنامه است. با پیگیری پیکرنگاری از عمل سزارین و بصری کردن آن در تصاویر نسخه‌های خطی شاهنامه به زبانهای فارسی، ترکی و هندی در مناطق مختلف دنیای اسلام و در گستره زمانی حدود ده قرن، می‌توان به جزئیات مشترک بسیاری و نیز موارد اختلاف، مربوط به سبکهای هنری مختلف، تفکر استادان هنرمند، زمان و نکات دیگر در چهارچوب سنت هنری اسلامی پی برد.

از قلم نی [یا نئین] تا دستگاه چاپ: نوآوریهای خطاط دوره قاجار میرزا محمدرضا کلهر

مریم اختیار، موزه هنر مرکزی در نیویورک، آمریکا

خطاطی و خوشنویسی در ایران همواره همچون حصن حصینی تلقی می‌شده که ارزشها و میراث سنتی توسط آن حفظ شده است. در اواخر قرن نوزدهم، این امر با نوآوریهای میرزا محمد کلهر خوشنویس به چالش کشیده شد. او که

می‌پردازیم آیا می‌توانیم شاهد اختلاف زیادی در دو روایت باشیم؟ دومین مقوله‌ای که در این مقاله بدان پرداخته شده عبارت از آن است که آیا اختلافهای عمده‌ای که در حوزه هنر با ظهور ایلخانیان و پس از آنها بین مردم عرب زبان و فارسی زبان پدید آمد ریشه در نگرش یا کاربرد متفاوت اصول اقلیدسی داشت یا خیر؟

نسخه‌های خطی مصور شاهنامه در کتابخانه ملی روسیه و نسخه‌های هم‌ردیف آنها در خارج

فیروزه عبدالله اوا، دانشگاه اکسفورد، انگلستان

نسخه‌های شاهنامه معرفی شده در آن، ال. آر (کتابخانه ملی روسیه) به لحاظ زمانی و مکانی گستره وسیعی از قرن چهاردهم تا نوزدهم و از تبریز تا هند را در بر می‌گیرد. مقاله حاضر عمدتاً به دو گوهر از این مجموعه می‌پردازد: سومین نسخه مصور کهن از نظر زمانی به سال ۱۳۳۳/۷۱۲ ق و یک تصویر پر زرق و برق و گرانبیمنت از اواسط قرن هفدهم، در کارگاه سلطنتی شاه عباس دوم (۱۶۴۲-۱۶۶۶) دست کم توسط سه کاتب (۳۳۳) نوشته شد، و با ۱۹۲ نقاشی مینیاتوری تزیین گشت. نسخه نخست، (۳۲۹) با نسخه دیگری از اولین نسخه‌های شناخته شده شاهنامه، که اکنون در تملک موزه توپقاپی سرای (شماره خزینه ۱۴۷۹) است مقایسه شده است. این کار فرصتی استثنایی فراهم می‌آورد تا بتوان چندین روایت مصور و پیکرنگارانه‌ای را که در آغاز قرن چهاردهم در شیراز، تنها مرکز ایرانی موجود برای «تولید انبوه کتاب»، وجود داشت، دنبال کرد. نسخه استانبول اولین نسخه مصور است که هنوز به شایستگی به دنیای پژوهشهای ادبی معرفی نشده است. این نسخه دو سال پیش از نسخه کتابخانه ملی روسیه استنساخ شده و در ارائه صحنه‌ها، هم از نظر گزینش آنها و هم از نظر شیوه هنری اجرای آنها، رویکردی متفاوت را نشان می‌دهد. این امر گواه آن است که در آن زمان، روایت کم و بیش محدود از موضوعهای مشخص و اجباری برای تصویر در شاهنامه، همانند پیکرنگاری آنها، هنوز ثابت و قطعی نشده بود. همان طور که در مورد نسخه ۳۳۳ نیز صدق می‌کند، نقاشیهای امضا شده توسط دو تن از هنرمندان می‌تواند در تعیین آثار آنها در میان مینیاتورهای نسخه‌های از مجموعه موجود در کالج کورپس کریستی، کمبریج، که احتمالاً توسط افضل الحسینی و رضا مصور تهیه شده‌اند نیز کمک مؤثری باشد.

استاد مسلم خط نستعلیق به سبک میرعماد حسنی بود. نه تنها خطاط پیشرو اواخر قرن نوزدهم به حساب می‌آمد، بلکه در زمینه خطاطی، نوآور نیز شمرده می‌شد. رساله او نشان می‌دهد به رغم آنکه هنر خطاطی تا حدود زیادی از تأثیر نیروهای نوگرایی [مدرنیته] و غرب‌گرایی برکنار ماند، با این حال، این هنر نیز سرانجام به طور مستمر دستخوش دگرگونی گشت. آغاز صنعت چاپ سنگی در ایران در اوایل قرن نوزدهم رویدادی بسیار مهم در روند نوگرایی بود، با این حال، تا اواخر قرن نوزدهم زمان لازم بود تا خط نستعلیق آنچنان تغییر یابد تا بتواند با این فن‌آوری جدید متناسب گردد. مقاله حاضر به چگونگی این تحول و مساعدتهای کلهر به این روند می‌پردازد. نوآوری‌های کلهر خط نستعلیق را برای همیشه در فرهنگ چاپ ایرانی تغییر داد. تغییری که آثار آن امروز نیز همچنان آشکار است.

آل‌نقیب ری در عصر سلجوقی و حمایت او از دانشمندان

محمد حسین منظورالاجداد، دانشگاه تربیت مدرس، ایران

تاریخ زندگی این فرد شیعه مذهب و حامی دانشمندان به قرن دهم (قرن چهارم هجری) بر می‌گردد. یعنی زمانی که «دارالعلم»ها به طور گسترده‌ای در سراسر ایران و عراق بنیان نهاده شد. شرح حال وی در کتابهای گوناگون و رساله‌هایی که به نام حاکمان شیعی و دیگر بزرگان قرن دهم و یازدهم (چهاردهم و پنجم هجری) تألیف شده، آمده است. ابوسلیمان سجستانی و ابن سینا دو تن از دانشمندان نامی هستند که مورد تأیید و حمایت فرمائروایان آل بویه قرار داشته و کتابهایی هم به نام آنها نوشتند. علاوه بر حکمرانان شیعه مذهب، دیگر بزرگان شیعه در دوره مورد بحث نیز نقشی اساسی در حمایت از پیشرفت دانش و گرامیداشت دانشمندان ایفا کردند. مقاله حاضر به بررسی زندگی و زمانه یکی از این بزرگان می‌پردازد: ابوالحسن مطهر بن ابوالقاسم علی (۱۰۹۸ م / ۴۹۲ هـ.) که بیشتر به نام مرتضی ذوالفقارین مشهور است و در اواخر قرن یازدهم به عنوان آل‌نقیب ری خدمت می‌کرد. شاهمردان ابن ابی‌الخیر رازی و علی ابن احمد نسوی، دو تن از ریاضیدانان و ستاره‌شناسان برجسته این عصر، وی را تعظیم و تکریم کرده و سه کتاب از کتابهای علمی خود را به او تقدیم کردند. در این مقاله بر آن بوده‌ام تا با محور قراردادن زندگی این نقیب شیعی نقش کلیدی و تعیین‌کننده بزرگان شیعه مذهب را در تبلیغ و ترویج علوم عقلی در دوره سلجوقی بررسی نمایم. دیگر اینکه تلاش کرده‌ام از یک طرف رابطه پیچیده بین باورهای

مذهبی شیعی و اهداف سیاسی، و از طرف دیگر حمایت تنی چند از بزرگان شیعه مذهب از دانشمندان را در این دوره روشن سازم.

اثری تحت عنوان «آغاز و انجام» از اواسط قرن سیزدهم میلادی (هفتم هجری)

رکسان دی مارکوت، دانشگاه کوئینزلند، استرالیا

اثیرالدین ابهری (۱۲۶۴م/۶۶۳هـ) کتاب «آغاز و انجام» را نوشت. این اثر که مربوط به مباحث معادشناسی است پرسشهای جالب چندی را درباره چگونگی نگارش آن بر می‌انگیزد. ابهری که این کتاب را به تقاضای تنی چند از دوستان عزیز خود تألیف می‌کند در آن به ذکر نکاتی موجز درباره مبدأ و معاد مبادرت می‌ورزد. با این حال، کتاب با این جمله پایان می‌پذیرد: «خلاصه‌ای که امام اثیرالدین ابهری نگاشته است، در اینجا به پایان می‌رسد (؟). آیا کتاب «انجام و آغاز» یک اثر متعلق به ابهری است، یا اینکه تنها خلاصه‌ای است از یک متن فلسفی پیشین، شاید خلاصه‌ای فارسی از یک اثر عربی درباره «مبدأ و معاد»؟ ابن سینا (وفات ۴۲۸هـ/۱۰۳۷م) کتابی به زبان عربی تحت عنوان «مبدأ و معاد» نوشت، اما یک نگاه فوری به فهرست مطالب کتاب روشن خواهد ساخت که این کتاب احتمالاً منبع کتاب «آغاز و انجام» ابهری است (کتابت سبزواری) و تلاش دارد پاسخهایی برای این پرسشها بیابد. ساختار و محتوای این اثر نیز تجزیه و تحلیل شده و آنگاه با دیگر متون فلسفی فارسی - عربی درباره «مبدأ و معاد» عمدتاً با آثار ابن سینا، مقایسه شده است. ابن سینا آثار دیگری هم نگاشت که در برگزیده فصولی درباره «مبدأ» و «معاد» بود؛ همین‌طور تعدادی از پیروانش که از او تقلید می‌کردند. به هر حال، یک مشکل عبارت از آن است که ابهری هم عالم علم کلام بود و هم فیلسوف، و این امر امکان آن را فراهم می‌کرد که کتاب «آغاز و انجام» او تحت ملاحظات کلامی وی نگاشته شده باشد. یکی از معاصران ابهری، یعنی خواجه نصیرالدین طوسی (وفات ۶۷۲هـ/۱۲۷۴م) نیز کتابی با عنوان «آغاز و انجام» (کتابت آملی) نوشته بود که در این زمینه نکات مشترکی با آثار ابن سینا داشت.

تمثالگری ساختگی به سبک بودایی و به رنگ اسلامی از نسخه‌های سلطنتی دوره ایلخانیان

لئو جانگون، اوهایو، امریکا

هدف مقاله حاضر بررسی تأثیر هنر بودایی، بویژه سبک

چینی و سبک آسیای مرکزی آن است در نسخه‌های سلطنتی ایلخانیان، از طریق بررسی فضا و پیشینه این تأثیر در چهارچوب دوره پیش از مغول. این بررسی به طور مشخص تمثالگری بودایی و مضمون و محتوای آن را بطور منظم تجزیه و تحلیل کرده و چگونگی روند انتقال آن را به نقاشیهای ایلخانیان پیگیری می‌کند. آسان نخواهد بود که اسلام را با بودیسم پیوند داد، چرا که دارای نظامها و فرهنگهای عقیدتی مختلف هستند. با این حال، پرسش این نیست که آیا چنین تأثیری وجود داشته است یا خیر، بلکه موضوع عبارت است از عدم پژوهشهای عمیق در این باره. سلسله ایلخانیان در حوزه دنیای اسلام یک دولت اسلامی بود، اما این سلسله در آغاز و پیش از آنکه غازان خان در سال ۱۲۹۵م به دین اسلام درآید، توسط فرمانروایان بودایی اداره می‌شد. بنابراین، این امر غیرقابل انکار است که تمثالگری بودایی تا حد زیادی بر شکل‌گیری جنبه‌هایی از هنر تمثالگری ایلخانی تأثیر گذاشت. مطالعه حاضر نشان می‌دهد که چگونه این تغییر کیش و عقیده موجب سازگاری تصاویر بودایی، که در ابتدا اختصاص به مختصات جدیدی داشت، با نقاشیهای اسلامی شد، که در ابتدا به هدف آرایش و تزئین صورت می‌گرفت.

تفسیرهای مثنوی معنوی مولانا بلخی رومی موجود در کتابخانه ام. ای. در دانشگاه اسلامی علیگره، با اشاره به تفسیر ولی محمد اکبرآبادی (جلد چهارم)

محمد آصف نعیم صدیقی، دانشگاه اسلامی علیگره، هند

مشکل بتوان تاریخ دقیق نفوذ تأثیرات مولوی بلخی رومی را بر خلق و خوی صوفیانه در شبه قاره هند تعیین کرد. آنچه در نامه‌های شرف‌الدین منیری (۱۲۶۳ - ۱۳۵۱) و «مثنوی» بوعلی قلندر یانی پتی (وفات ۱۳۲۷)، از تأثیر رومی حکایت می‌کند، گواهی بر این واقعیت است که رومی در شبه قاره هند و در اواخر قرن سیزدهم و اوایل قرن چهاردهم گمنام و ناشناخته نبود؛ اگرچه با وجود سلسله‌های قدرتمند تصوف چشتیه و نقشبندیه که با سلسله تصوف رومی قرابت چندانی نداشتند، امکان کسب ارج و احترام فراوان هم وجود نداشت.

رومی در طول دوره مغولهای بزرگ (۱۵۲۵ - ۱۷۰۷ م) هم اقبال زیادی در عرضه تصوف هندی نیافت. تنها در اواخر سلطنت اورنگ زیب و در قرن هجدهم و قرون پس از آن است که با سقوط مغولهای بزرگ، ناگهان رومی از اقبال و اشتها فوق‌العاده‌ای برخوردار می‌شود. نه فقط در میان اهل تصوف، بلکه نیز در بین پژوهشگران فلسفه تصوف، مقاله حاضر پس از معرفی تفسیرهای مختلف موجود در کتابخانه ام. ای. در دانشگاه اسلامی علیگره بر مثنوی، تلاش دارد تا یک ارزیابی انتقادی از بعضی ابیات جلد چهارم تفسیر مولوی از ولی محمد اکبرآبادی ارائه دهد.

کتاب پاریسی در چین

ای دان، وانگ، دانشگاه پکن، چین

این مقاله به بررسی محتوای تاریخ نگاری چینی می‌شوجیان زهی (سالنامه‌های می‌شوجیان) متعلق به قرن سیزدهم - چهاردهم می‌پردازد که شامل مجموعه‌ای ۲۳ جلدی از کتب فارسی و عربی است. در این مطالعه با بررسی این کتابها چگونگی تبادل علمی و فنی بین سلسله ایلخانیان در ایران و سلسله یوان در چین مورد پژوهش قرار گرفته است. سالنامه‌های می‌شوجیان، که توسط وانگ شیدیان و شانگ ایونگ (۱۲۷۱ - ۱۳۶۸م) نوشته شده، مجموعه‌ای از کتابهای «هویی هویی» - یعنی کتب اسلامی، ولی در اینجا به معنی کتابهایی است که به زبان فارسی و یا عربی تألیف شده‌اند، است که متعلق به رصدخانه اسلامی امپراطوری یوان است. فهرست سالنامه‌ها دارای حرف نویسی و ترجمه عناوین کتابهای فارسی - عربی است. بیشتر این کتابها مربوط به علوم نجوم، ریاضیات، هندسه، شیمی، طب و حوزه‌های علمی مشابه است. بعضی از این عنوانها بدرستی توسط علمای چینی توضیح داده شده و سپس در جایگاه اصلی خود در میان کتب فارسی - عربی قرار گرفته است. ولی بعضی از آنها هنوز هم ناشناخته مانده و نیازمند بررسیهای بیشتری است. مقاله حاضر با مطالعه این متون و بررسی محتوای آنها به بحث درباره روابط فکری و علمی چینی‌ها و ایرانیان در دوره ایلخانیان و یوان می‌پردازد.

